Onderzoeksverslag
Doeltaal – Voertaal

Student
Kitty Hock
559264
kittyhock@hotmail.com
Lerarenopleiding Engels 2e graad deeltijd

Studieloopbaanbegeleider
Daniel Gibb
D.gibb@han.nl

School
ROC Rijn IJssel
Business & Retail

Begeleider ILS
Heidi van den Tillaar
Heidi.vandentillaar@han.nl

Begeleider school
Babette Arends
B.arends@rijnijssel.nl

Titel onderzoek
Het implementeren van doeltaal als voertaal in de les

Datum
19 april 2017

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksverslag over het thema “doeltaal-voertaal” dat is uitgevoerd als afstudeeronderzoek voor mijn lerarenopleiding tweedegraads aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Het onderzoek is uitgevoerd op de school waar ik werkzaam ben, het ROC Rijn IJssel in Arnhem.

In dit ontwerponderzoek wordt het implementeren van de doeltaal als voertaal in de les beschreven. Het verslag is opgedeeld in de aanleiding en de probleemverkenning, de opzet van het onderzoek, de resultaten en de conclusie van het onderzoek.

Dit verslag is allereerst geschreven voor mijzelf om mijn professionele identiteit te vergroten. Daarnaast hoop ik dat dit onderzoek tevens een bijdrage levert aan de kennis van mijn collega taaldocenten op het ROC Rijn IJssel en hen inzichten geeft in het concept doeltaal-voertaal en het gebruik hiervan in hun lessen.

Mijn dank gaat uit naar mijn begeleider Heidi van den Tillaar voor haar duidelijke feedback tijdens de voortgang van dit onderzoek. Daarnaast wil ik mijn collega docenten Engels bedanken voor hun medewerking bij de uitvoering van dit onderzoek en uiteraard mijn man en kinderen voor hun geduld, steun en bereidheid om mij de afgelopen tijd de ruimte te gunnen die ik zo hard nodig had om dit onderzoek, en daarmee mij studie, succesvol af te ronden.

Samenvatting

De aanleiding van dit onderzoek bestaat uit het feit dat het belang van het gebruik van de doeltaal als voertaal tijdens de lessen moderne vreemde talen met regelmaat naar voren is gekomen tijdens mijn studie. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het gebruik van de doeltaal als voertaal bevorderlijk werkt voor de kennis van de vreemde taal bij de studenten. In de praktijk blijkt echter dat zowel ikzelf als veel collega docenten moeite hebben met het consequent hanteren van de doeltaal als voertaal. De meeste docenten proberen zelf vaak nog wel de doeltaal te hanteren, maar de uitingen van de studenten zijn vrijwel altijd in het Nederlands, terwijl het leerrendement juist groter is wanneer zij zelf ook de doeltaal meer gebruiken.

Naar aanleiding van bovenstaande is de onderzoeksvraag tot stand gekomen:
Hoe kan de doeltaal effectief als voertaal geïmplementeerd worden tijdens een reeks van lessen om de mondelinge taalproductie van de studenten van klas X van het ROC Rijn IJssel te vergroten?

Ter beantwoording van de hoofdvraag zijn allereerst een aantal deelvragen opgesteld om het onderzoek richting te geven. Aan de hand van deze deelvragen is literatuuronderzoek gedaan naar factoren die van belang zijn bij het implementeren van de doeltaal als voertaal tijdens de les en naar communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten die kunnen bijdragen aan het stimuleren van de mondelinge taalproductie in de doeltaal. Daarnaast is door middel van lesobservaties bij, en interviews met collega taaldocenten achterhaald welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten zij hanteren om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren. Naar aanleiding hiervan zijn ontwerpeisen opgesteld waaraan de interventies die gebruikt zijn om het gebruik van de doeltaal te stimuleren moeten voldoen. Een aantal van de belangrijkste eisen zijn:

- Het nut van het spreken in de doeltaal aan de student duidelijk maken.
- Lijst met klassentaal opstellen die gehanteerd moet worden tijdens de lessen.
- Spreken in kleine groepjes stimuleren.
- Het spreektempo aanpassen.
- Communiceren op een voor de student begrijpelijk niveau.
- Consequent blijven in het gebruik van de doeltaal.
- Studenten blijven aansporen om de doeltaal te spreken.

Op basis van bovenstaande eisen is een ontwerp gemaakt voor een reeks van tien lessen waarin de doeltaal als voertaal geïmplementeerd is. Hiervoor is een lijst met klassentaal voor zowel de docent als de studenten opgesteld die gehanteerd is tijdens de lessen. Daarnaast is er voor elke les een geschikte leeractiviteit gezocht die voldoet aan de van belang zijnde factoren bij het gebruik van het doeltaal-voertaal principe en waarbij studenten in kleine groepjes moeten spreken in de doeltaal. Met behulp daarvan zijn de tien lessen verder vormgegeven en is een ontwerp opgesteld.

Tijdens het uitvoeren van de reeks van lessen zijn video opnames gemaakt van de eerste en de laatste les. Het doel hiervan was te achterhalen of aan de hand van het geïmplementeerde ontwerp het gebruik van de doeltaal zou toenemen. Na het bestuderen van de eerste les bleek dat de docent 58% en de studenten 36% van de uitingen in de doeltaal deden. De volgende lessen is actief aan de slag gegaan met het invoeren van de doeltaal als voertaal met behulp van het ontwerp. Tenslotte is een video opname gemaakt van de laatste les die vervolgens bestudeerd is. Hieruit bleek dat tijdens deze les significant meer gesproken werd in de doeltaal, zowel door de docent als door de studenten. De docent hanteerde bij 87% van de uitingen de doeltaal en de studenten bij 80% van de uitingen.

Gezien het feit dat het ontwerp daadwerkelijk een grote positieve invloed heeft op het gebruik van de doeltaal tijdens de les blijkt dat de opbrengst van dit onderzoek een ontwerp is dat gehanteerd kan worden om de mondelinge taalproductie in de doeltaal van de studenten te stimuleren. Tevens biedt dit onderzoek een basis voor vervolgonderzoek om te achterhalen of deze interventies ook gedurende een langere tijd effectief zijn of om te achterhalen of de interventies ook effectief zijn bij klassen van een grotere omvang.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding en schoolcontext 5
1.2 Praktijkprobleem 6
1.2.1 Wat is het praktijkprobleem 6
1.2.2 Wie hebben met het probleem te maken 6
1.2.3 Wanneer treedt het probleem op 7
1.2.4 Waarom is dit een probleem 7
1.2.5 Waar doet het probleem zich voor 7
1.2.6 Hoe is het probleem ontstaan 7
1.3 Theoretisch kader 7
1.3.1 Inleiding 7
1.3.2 Input en output 8
1.3.3 Momenten en vormen van communicatie en instructie in de doeltaal 9
1.3.4 Communiceren op het juiste niveau 10
1.3.5 Leeractiviteiten 11
1.3.6 Samenvatting 11
1.4 Doel en vraagstelling onderzoek 11
1.4.1 Doel onderzoek 11
1.4.2 Vraagstelling onderzoek 12

2 Onderzoeksopzet 12
2.1 Beschrijving van de onderzoeksgroep 12
2.2 Onderzoeksmethoden 13
2.2.1 Bestuderende fase 13
2.2.2 Ontwerpfase 14
2.2.3 Uitvoerende fase 14
2.3 Onderzoeksinstrumenten 14
2.3.1 Bestuderende fase 14
2.3.2 Ontwerpfase 15
2.3.3 Uitvoerende fase 16
2.4 Dataverzameling 16
2.5 Data-analyse 17

3 Resultaten 17
3.1 Ontwerpeisen 17
3.2 Ontwerp 21
3.3 Uitvoering en evaluatie 24

4 Conclusie 26

5 Discussie 27
5.1 Reikwijdte en beperkingen van het onderzoek 27
5.2 Aanbevelingen voor de praktijk 27
5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek 28

Bibliografie 29

Bijlagen
Bijlage A: Reflectie 30
Bijlage B: Kijkkader 31
Bijlage C: Observatieschema 32
Bijlage D: Interview 33
Bijlage E: Kijkkader 34
Bijlage F: Observatieschema 35
Bijlage G: Leeractiviteiten 36
Bijlage H: Bewijs van kennisdeling 44
Bijlage I: Feedforward formulieren Onderzoeksvoorstel en -plan 45

1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal de achtergrond van dit onderzoek uiteen worden gezet aan de hand van de aanleiding, schoolcontext en het praktijkprobleem. Vervolgens zal met behulp van het theoretisch kader het doel en de vraagstelling van dit onderzoek verduidelijkt worden.

1.1 Aanleiding en schoolcontext

Het doeltaal-voertaalprincipe is al geruime tijd een actueel onderwerp onder docenten en in de vakliteratuur. Met het gebruik van de doeltaal als voertaal wordt bedoeld dat zowel de docent als de studenten tijdens de les de te leren vreemde taal (doeltaal) spreken voor onderlinge communicatie (voertaal). Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat het gebruik van de doeltaal als voertaal tijdens de lessen in moderne vreemde talen (MVT) een zeer positief effect heeft op de taalvaardigheid van studenten. “De taal die studenten begrijpen en produceren verbetert naarmate zij meer worden blootgesteld aan deze taal en deze ook meer productief moeten gebruiken” (Lightbown & Spada, 2013, p.72). Onder het produceren van een taal wordt het schrijven en spreken in de betreffende taal verstaan.

Het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen, opgesteld in opdracht van de Raad van Europa (Europees Referentiekader Talen, z.d.), beschrijft welke kennis en vaardigheden taalleerders nodig hebben om een taal te kunnen gebruiken voor communicatie. Communicatie is hierbij het sleutelwoord, aangezien een taal voornamelijk bedoeld is om te communiceren en dit daarom ook het uitgangspunt zou moeten zijn voor zowel docenten als taalleerders. In het dagelijks leven zal een student de doeltaal immers vaker gebruiken als communicatiemiddel dan dat deze grammaticaregels of lijstjes vocabulaire zal moeten opnoemen. Onder andere om deze reden zal tijdens de vreemdetaallessen meer aandacht besteed moeten worden aan communicatie in de doeltaal, zodat dit ook buiten de lessen door de studenten makkelijker toegepast kan worden.

Binnen de communicatieve aanpak van het vreemdetalenonderwijs is het vanzelfsprekend dat de vreemde taal zoveel mogelijk als communicatiemiddel wordt gebruikt tijdens de lessen, waardoor studenten meer vertrouwd worden met de betreffende taal. Een docent die tijdens de les zelf gebruik maakt van de doeltaal als voertaal, zal studenten ook stimuleren dat te doen, met als bijkomend voordeel dat studenten hierdoor meer zelfvertrouwen krijgen in het gebruik van de vreemde taal (Staatsen, 2014, p. 24).

Ondanks het feit dat het doeltaal-voertaalprincipe vanuit de literatuur en lerarenopleidingen gestimuleerd wordt en docenten het belang hiervan inzien, wordt het principe in de praktijk echter niet altijd toegepast. Dit is ook het geval in mijn eigen lessen. Hiervoor zijn uiteenlopende redenen te noemen die veelal met begrip en niveau te maken hebben. Studenten geven bijvoorbeeld aan dat ze minder van de uitleg begrijpen wanneer dit in de doeltaal plaatsvindt, waaruit blijkt dat het niveau van communicatie wellicht niet altijd aansluit op het niveau van taalvaardigheid van de studenten. In zowel paragraaf 1.2 als paragraaf 1.3, waarin respectievelijk het praktijkprobleem en het theoretisch kader uiteengezet worden, wordt hier dieper op in gegaan.

Om het gebruik van de doeltaal door de studenten tijdens de les te stimuleren, met als doel de mondelinge taalproductie van de studenten in het Engels te vergroten, is dit onderzoek uitgevoerd. Gekozen is voor een ontwerponderzoek aangezien deze vorm van onderzoeken gericht is op verbetering van de praktijk door het aanbrengen van veranderingen (Donk & Lanen, 2012, p. 27). Hiervoor is een ontwerp gemaakt wat vervolgens in de praktijk uitgetest is. Specifiek is onderzocht welke communicatie-/instructievormen in de doeltaal en welke leeractiviteiten (opdrachten en oefeningen die studenten uitvoeren om de vreemde taal te leren) op het gebied van spreekvaardigheid kunnen worden geïmplementeerd om de mondelinge taalproductie van de studenten te stimuleren.

Het onderzoek is uitgevoerd in een eerstejaarsklas niveau 4 (klas X) op het ROC Rijn IJssel te Arnhem; opleidingscentrum voor middelbaar beroepsonderwijs voor zowel jongeren als volwassenen. Bij deze eerstejaars studenten is het van belang om te werken aan het implementeren van het gebruik van de doeltaal tijdens de les, aangezien zij aan het begin van hun studie staan en hier de rest van hun opleiding tijdens de lessen Engels profijt van zullen hebben. Tevens zal dit onderzoek in deze

klas het positieve gevolg kunnen hebben dat de bevindingen leiden tot het implementeren van de doeltaal als voertaal in andere klassen.

Bij het ROC Rijn IJssel bestaan geen beleidsdocumenten met betrekking tot het gebruik van doeltaal-voertaal en ook bij de sectie Engels bestaan hiervoor geen duidelijke afspraken. Uit een gesprek met de taalcoördinator Engels van het cluster Economie & Uiterlijke Verzorging, waar het onderzoek plaatsvindt, blijkt dat er vanuit gegaan wordt dat de taaldocenten automatisch de doeltaal als voertaal gebruiken tijdens de les, maar uit de praktijk weet ook zij dat dit zeker niet altijd het geval is. Reden te meer om dit onderzoek uit te voeren.

Uit gesprek met de vakgroep Engels blijkt dat de docenten dit onderzoek ondersteunen. De resultaten zullen uiteindelijk aan hen gepresenteerd worden waarna ook de overige docenten Engels duidelijke handvatten en richtlijnen hebben om de doeltaal consequent door te voeren als voertaal in hun lessen. Op deze manier kunnen we binnen het cluster Economie & Uiterlijke Verzorging de professionaliteit van de docenten Engels vergroten.

1.2 Praktijkprobleem

Het praktijkprobleem wordt uiteengezet aan de hand van de 5xW+H methode (Migchelbrink, 2008). Op basis hiervan wordt een duidelijke beschrijving gegeven van het probleem, waarmee uiteindelijk de onderzoeksvraag gedefinieerd wordt.

1.2.1 Wat is het praktijkprobleem

Tijdens de lessen Engels wordt door studenten en de docent niet consequent Engels gesproken. Redenen hiervoor zijn:

- Op momenten dat de docent dit wel doet ontstaat het idee dat studenten minder opletten. Met name de studenten die meer moeite hebben met de doeltaal lijken zich af te sluiten en geven aan minder te begrijpen van de uitleg.
- De leergang die voor Engels in het eerste jaar wordt gebruikt hanteert de Nederlandse taal voor een deel van de instructies, waardoor het onnatuurlijk voelt om datgene wat in het Nederlands in het boek staat in het Engels uit te leggen aan de studenten.
- Een aantal studenten ‘verschuilt’ zich achter het feit dat ze de doeltaal niet goed beheersen en voelen zich minder aangesproken dan wanneer de docent ze aanspreekt in het Nederlands.
- Wanneer de docent Engels praat tijdens de les geven studenten vaak antwoord in het Nederlands, omdat ze de juiste woorden niet kunnen vinden in het Engels. Regelmatig wordt dan door de docent ook weer overgestapt naar Nederlands.

Zowel de studenten als de docent gaan er dus (deels) vanuit dat zij minder goed begrepen worden wanneer zij Engels spreken tijdens de les.

Bovenstaande sluit aan bij het onderzoek van Haijma dat aantoont dat er diverse oorzaken zijn voor het te weinig gebruiken van de doeltaal als voertaal:

- De doeltaal kan de boodschap in de weg staan, waardoor de kans op miscommunicatie aanwezig is.
- Het doeltaalgebruik zou de verschillen in taalniveau tussen de individuele leerlingen kunnen vergroten, wat ervoor kan zorgen dat zwakkere leerlingen verder ‘wegglijden’.
- De noodzaak om in de doeltaal te communiceren (spreekdwang) ontbreekt, waardoor te eenvoudig overgeschakeld kan worden op de moedertaal.
- Het gebrek aan taalvaardigheid van de leerlingen vormt een belemmering in het zelf hanteren van de doeltaal. (Haijma, 2013, p.32).

1.2.2 Wie hebben met het probleem te maken

Dit probleem heeft met name invloed op de ontwikkeling van de studenten. Zij worden in mindere mate blootgesteld aan de vreemde taal als communicatiemiddel en krijgen derhalve tijdens de les te weinig input om optimale output te kunnen produceren.

Daarnaast is dit een probleem wat de docent aangaat, aangezien dit de professionele identiteit betreft die optimaal vormgegeven dient te worden en waarvan het voeren van de doeltaal tijdens de lessen een wezenlijk onderdeel is.

Uit onderzoek blijkt dat zowel docenten als studenten belang hechten aan het gebruik van de doeltaal tijdens de les. Studenten zijn van mening dat hun taalvaardigheid vergroot zal worden als de docent communiceert in de doeltaal. Het zelf moeten spreken in de doeltaal tijdens de les vinden studenten moeilijk maar leerzaam en uitdagend (Haijma, 2013, p.32). Het onderzoek van Haijma is uitgevoerd in klas 1 t/m 4 op een HAVO/VWO-school. Deze onderzoeksgroep komt niet overeen met de groep van dit onderzoek, echter zijn bovenstaande stellingen eerder dit schooljaar ook al aan klas X voorgelegd en deze studenten komen tot dezelfde conclusies.

1.2.3 Wanneer treedt het probleem op

Het probleem treedt op tijdens de lessen Engels. Vrijwel dagelijks wordt door de docent voorgenomen om meer Engels te spreken tijdens de lessen, maar in de praktijk wordt toch vrij snel weer teruggevallen op communiceren in het Nederlands. Specifieker gebeurt dit regelmatig wanneer studenten in het Nederlands om herhaling van de instructies vragen, of een vraag beantwoorden in het Nederlands. Op die momenten wordt de les regelmatig in het Nederlands vervolgd. Dit gebeurt vaak meerdere malen per les.

1.2.4 Waarom is dit een probleem

Doel en streven van de docent is om de lessen dusdanig te ontwerpen dat studenten in de beperkte tijd van twee klokuren per week zoveel mogelijk leren met betrekking tot de Engelse taal. Wanneer de doeltaal als voertaal wordt gebruikt zullen studenten meer leren met betrekking tot de vreemde taal dan wanneer de moedertaal als voertaal wordt gebruikt.

Het gebruik van de doeltaal als voertaal vereist vakinhoudelijke, pedagogische en didactische kennis en vaardigheden van de docent en het is een kwaliteitskenmerk van vreemdetalenlessen – en dus een criterium voor de professionaliteit van vreemdetalendocenten (Kwakernaak, 2007, p.16). Aangezien de doeltaal op dit moment nog te weinig gebruikt wordt als voertaal is de kwaliteit van de lessen blijkbaar niet optimaal en voldoet de docent dus niet aan dit criterium.

1.2.5 Waar doet het probleem zich voor

Het probleem doet zich voor in het klaslokaal. Het doel is op dit moment niet om ook buiten het klaslokaal in het Engels te communiceren met de studenten. Wanneer de doeltaal effectief geïmplementeerd is in het klaslokaal dan kan in de toekomst wellicht ook buiten het klaslokaal hiermee aan de slag gegaan worden. Voor nu ligt echter de focus op het gebruik van de doeltaal in het lokaal, tijdens de lessen Engels.

1.2.6 Hoe is het probleem ontstaan

Het niet consequent gebruiken van de doeltaal als voertaal vanaf les één ligt ten grondslag aan het probleem. Wanneer studenten direct bij kennismaking niet anders gewend zijn dan in het Engels aangesproken te worden en weten dat dit ook van hen verwacht wordt dan is dit simpelweg geen punt meer. In de huidige situatie is het echter zo dat studenten veelal gewend zijn om in het Nederlands te communiceren tijdens de Engelse les waardoor er een drempel ontstaan is wanneer de docent Engels spreekt of wanneer van studenten verwacht wordt Engels te spreken.

1.3 Theoretisch kader

1.3.1 Inleiding

In het theoretisch kader zal het praktijkprobleem verder verkend worden met behulp van de literatuur over tweedetaalverwerving. De kernbegrippen zullen worden verduidelijkt aan de hand van diverse theorieën en ook de samenhang hiertussen zal worden benoemd. Allereerst zullen de theorieën omtrent input en output van Krashen en Swain worden behandeld en uiteindelijk worden gecombineerd in de ‘schijf van vijf’ van Westhoff. Vervolgens zullen de momenten en vormen van communicatie en instructie in de doeltaal aan bod komen gebaseerd op onderzoek van Haijma, Kwakernaak en Plante. Belangrijk element hierbij is het communiceren op het juiste ERK-niveau dat aansluit bij de studenten. Tenslotte wordt de theorie van Neuner besproken die samen met de taalladder van Kwakernaak en de ‘schijf van vijf’ van Westhoff als handvat zal dienen bij de selectie en ontwikkeling van communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten ter bevordering van het gebruik van de doeltaal als voertaal tijdens de lessen.

1.3.2 Input en output

Er bestaat een duidelijk verschil tussen een tweede taal leren en een taal verwerven. Een taal leren gebeurt door ‘formele’ instructies, het aanleren van grammatica, vocabulaire en doelgericht lezen en luisteren van teksten. Een vreemde taal verwerven is het onbewuste proces wanneer men een taal leert dat vergelijkbaar is met het proces dat kinderen ondergaan wanneer zij hun eerste taal acquireren. Om deze acquisitie te kunnen bewerkstelligen moet op een natuurlijke manier gecommuniceerd worden in een betekenisvolle context (Krashen, 1982, p. 10). Volgens deze acquisitietheorie is het natuurlijke acquisitieproces belangrijker en nuttiger dan het formele leerproces. Taalleerders verwerven geen taal door het leren van regels, maar door het gecommuniceerde te begrijpen.

Gebaseerd op deze acquisitie theorie is de input theorie (Krashen, 1982, p. 21). Volgens deze theorie verwerven studenten een taal wanneer de input (de taal die in geschreven of gesproken vorm wordt aangeboden) bestaat uit i + 1. Hiermee wordt bedoeld dat wanneer i het niveau is waar de student zich op bevindt, i + 1 het niveau is wat net iets moeilijker is en wat als doel gesteld is. Een voorwaarde om van niveau i naar niveau i + 1 te komen bestaat uit het feit dat de student het niveau i + 1 begrijpt en specifieker meer gefocust is op de inhoud dan op de vorm van de tekst. Op deze manier verwerven studenten de +1. Karakteristieken voor het creëren van optimale input zijn: het aanpassen van het tempo van spreken, duidelijke articulatie, vocabulaire op het juiste niveau en het aanbieden van kortere zinnen (Krashen, 1982, p. 62). Daarnaast is het volgens ditzelfde onderzoek van belang om de tekst te ondersteunen met visuele middelen en te kiezen voor interessante en/of relevante context voor de studenten.

Kwakernaak onderschrijft het belang van input en vergelijkt de hoeveelheid woorden in de vreemde taal tijdens een les waarin de doeltaal als voertaal wordt gebruikt, met de hoeveelheid woorden in de vreemde taal tijdens een les waarbij de moedertaal als voertaal wordt gebruikt. Tijdens een les van 50 minuten in de doeltaal worden circa 7.000 woorden gebruikt met bijbehorend aantal klanken en grammaticale structuren. Je kan dan spreken van een zogenoemd ‘taalbad’ waarbij studenten worden ‘ondergedompeld’ in de vreemde taal. Wanneer je dit vergelijkt met een les waarin een leestekst van tweehonderd woorden wordt behandeld door middel van vragen in het Nederlands, vervolgens een stuk grammatica wordt uitgelegd in het Nederlands met aansluitend een aantal oefeningen, die vervolgens ook weer in het Nederlands worden besproken, blijft er weinig over van het taalbad en dus van het natuurlijke verwervingsproces (Kwakernaak, 2015, p. 39).

In reactie op de input theorie is de comprehensible output theorie opgesteld. Deze theorie stelt dat het zelf produceren van taal (output) eveneens een cruciaal onderdeel is binnen het taalverwervingsproces. Naast het feit dat zij blootgesteld worden aan input, moeten taalleerders tevens in staat gesteld worden om zichzelf uit te drukken in de vreemde taal. Door het produceren van taal worden zij zich namelijk bewust van hun gebrek aan taalvaardigheden. Doordat er vervolgens een kloof ontstaat tussen wat ze kunnen produceren en wat ze willen produceren worden de studenten in staat gesteld om de output aan te passen waardoor zij wat nieuws leren over de taal (Swain, 1985, p. 249).

Uit deze theorieën kunnen we concluderen dat studenten voorzien moeten worden van veel natuurlijke input en vervolgens ook gemotiveerd moeten worden om output te produceren. Het zogenoemde taalbad dat gecreëerd wordt voor studenten vergroot de hoeveelheid taal die tot hen komt en vergroot daarmee ook de kennis van de studenten van deze taal. In deze communicatieve benadering is het daadwerkelijke gebruik van de taal, het communiceren, het doel. Voor het verwerven van een vreemde taal is, naast de blootstelling aan de vreemde taal, ook het verwerken en gebruiken van de taal belangrijk, door middel van interactie (Westhoff, 2008, p. 18).

Westhoff heeft deze combinatie van input, output en de verwerking hiervan samengevat in de zogeheten ‘schijf van vijf’. Hierin staan vijf componenten waaruit het taalverwervingsproces zou zijn opgebouwd. Kort samengevat worden studenten blootgesteld aan *input* door de docent welke ze door middel van *strategisch handelen* (gebruik wat je weet, omzeil wat je niet weet) moeten bewerken op *inhoud* (welke informatie moet overgebracht worden) en *vorm* (grammatica) zodat zij er iets betekenisvols uit kunnen construeren. Aan de hand hiervan komen studenten tot het produceren van *output*.

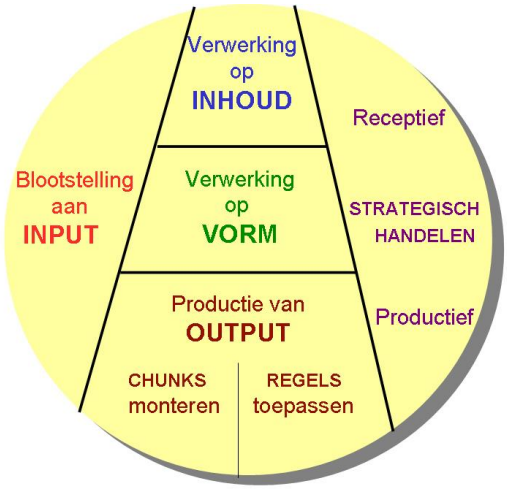

Schema 1: De 'schijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs (Westhoff, 2008, p. 24)

De volgorde van de schijf van vijf is niet zo belangrijk, zolang alle taalverwervingscomponenten maar aan bod komen.

1.3.3 Momenten en vormen van communicatie en instructie in de doeltaal
Wat zijn nu de beste momenten tijdens de les om over te gaan tot het hanteren van de doeltaal als voertaal en op welke manier moet dat toegepast worden volgens de literatuur? Kwakernaak vergelijkt het vreemdetalenonderwijs (vto) met de natuurlijke taalverwerving die plaatsvindt wanneer een student de vreemde taal leert in een land waar dit de moedertaal is. Het accent in het vto moet volgens hem gelegd worden op aspecten waarop het beter kan zijn dan natuurlijke taalverwerving. Deze aspecten zijn:

- taalaanbod (lezen/luisteren) en productietaken (schrijven en spreken) zorgvuldig selecteren en doseren;
- goed gedoseerde taalgerichte feedback geven, dat wil zeggen feedback gericht op het correct gebruik van de doeltaal;
- studenten strategieën aanleren om taaltaken handiger aan te pakken en om het eigen taalleerproces te stimuleren en op gang te houden (Kwakernaak, 2015, p. 55). Onder taaltaken worden taken verstaan die verricht worden in bepaalde omstandigheden en binnen een sociale context (Europees Referentiekader Talen, z.d.).

Op deze manier ontstaat een geprogrammeerd 'taalbad' gecombineerd met instructie, taalgerichte feedback en organisatorisch, disciplinaire en sociale communicatie. Kwakernaak geeft dit weer in onderstaand schema.

1 **geprogrammeerd 'taalbad'**	**2** **instructie, taalgerichte feedback**	**3** **organisatorisch, disciplinaire en sociale communicatie**
• luisterteksten • leesteksten • gespreks- en spreek-vaardigheidsopdrachten • schrijfvaardigheids-opdrachten • ...	• instructies voor oefeningen en opdrachten • inleiding op vragen/opgaven bij luister- en leesteksten • uitleg van grammatica, strategieën, gebruik hulpmiddelen (bijv. woordenboek), enz. • feedback op luister-, lees-, spreek- en schrijfprestaties • beoordelingen • …	• standaardinstructies: begin van de les, nieuw lesgedeelte, boek pakken, huiswerk, einde les, enz. • complimenten, ge-/verboden, waarschuwingen, strafdreigingen, strafopleggingen • praatjes met de klas of groepjes of met individuele leerlingen • …

Schema 2: Soorten communicatie in de vreemdetaalles (Kwakernaak, 2015, p. 56)

De soorten communicatie uit kolom 2 en 3 heeft Kwakernaak tevens in een zogenaamde doeltaal-voertaalladder geplaatst, per lesfase en min of meer in de volgorde waarin deze het snelst worden toegepast tijdens de les.

Klassikale fasen
1. standaardinstructies (bijvoorbeeld 'Pak je werkboek bladzij 43', 'Jan, neem jij zin 8') en -vermaningen ('Nu even stil', 'Aandacht graag')
2. behandeling van (vragen bij) lees- en luisterteksten (goedkeuring, correctieve feedback)
3. teruggeven van een schriftelijke overhoring of proefwerk
4. praatje over zaken buiten het lesprogramma (weer, vakantie, sport, actualiteiten binnen/buiten school enz.)
5. grammatica-uitleg
6. klassikale en individuele verboden, waarschuwingen, strafdreigingen, strafopleggingen (bijvoorbeeld plaats wisselen, strafwerk, eruit sturen)

Zelfwerkzaamheidsfasen
7. standaardinstructies en hulp (bijvoorbeeld 'Nee, je moet de hele zin opschrijven', 'Dat staat in het woordenboek')
8. positieve feedback (bijvoorbeeld 'Mooi, dat schiet op', 'Ja, dat ziet er goed uit'), vermaningen en waarschuwingen ('Schieten jullie een beetje op?', 'Wat je niet af hebt, wordt huiswerk')

Voor en na de eigenlijke les in het lokaal
9. leerlingen begroeten en afscheid nemen
10. praatjes/sociale contacten met leerlingen
11. afspraken met individuele leerlingen over het vak (inhalen, individuele hulp enz.)
12. afspraken met individuele leerlingen over (wan)gedrag, strafmaatregelen afhandelen enz.

Buiten het lokaal
13. leerlingen begroeten op de gang en andere plaatsen in of bij school
14. praatjes/sociale contacten met leerlingen
15. vakmatige contacten met collega's (bijvoorbeeld sectievergaderingen)

Schema 3: Doeltaal-voertaalladder (Kwakernaak, 2007)

Ook Haijma maakt voor het gebruik van de doeltaal tijdens de les onderscheid tussen de diverse momenten/domeinen van de les; opening/afsluiting, organisatie, behandelen lesstof, grammatica, complimenten, waarschuwingen en social talk. Hierbij wordt aangegeven dat bij het domein grammatica het minst gebruik gemaakt wordt van de doeltaal, aangezien dit het begrip te veel in de weg zou staan. De docenten zullen daarom een middenweg moeten vinden tussen het gebruik van de doeltaal als voertaal en de begrijpelijkheid van de boodschap. Het doeltaalgebruik moet ingepast worden in de bestaande lessen, wat vraagt om de nodige aanpassingen van lesmateriaal, lesorganisatie, spreektempo en gebruikte woordenschat. De leerlingen zullen zich op hun beurt extra moeten inzetten om de docent te kunnen volgen en om zichzelf te kunnen uiten in de doeltaal (Haijma, 2013, p. 33).

Als aanvulling op bovenstaande momenten en vormen van communicatie en instructie geeft Plante concrete handvatten voor het gebruik van de doeltaal tijdens de lessen.

- Ten eerste kan nieuwe stof op het bord worden vertaald.
- Ten tweede dient de docent de spreeksnelheid aan te passen. Wanneer een zin van vijf woorden op normale snelheid wordt uitgesproken, duurt het zo'n vier seconden voordat een leerling de informatie uit die zin verwerkt heeft. Als de docent doorpraat, missen de leerlingen de volgende zin, omdat ze de eerste zin nog aan het verwerken zijn, met als gevolg dat ze niet begrijpen wat er gezegd wordt. Het spreektempo moet dus drastisch worden aangepast.
- Ten slotte wordt aangegeven dat de belangrijkste structuren/chunks – stukjes taal die bij elkaar horen – veel herhaald dienen te worden. Door deze herhaling ontstaat kennis die vervolgens door de leerling op gevoel, automatisch juist wordt geproduceerd (Plante, 2009, p. 10-11).

1.3.4 Communiceren op het juiste niveau

Op basis van bovenstaande theorieën is het duidelijk dat op het juiste niveau met de studenten gecommuniceerd moet worden. Hiervoor moet gekeken worden naar het ERK-niveau waar de

betreffende studenten zich op bevinden. Dit ERK (Europees Referentiekader Talen) is een beschrijving van de kennis en vaardigheden die taalleerders nodig hebben om een taal te kunnen gebruiken voor communicatie, opgesteld in opdracht van de Raad van Europa.

De meeste studenten van klas X hebben VMBO GL/TL als vooropleiding afgerond en hebben examen gedaan op A2/B1 niveau. Dit zijn derhalve de niveaus die als uitgangspunt dienen voor de aanpak van het probleem. Hieronder staan de globale beschrijvingen van de niveaus A2 en B1 (Europees Referentiekader Talen, z.d.).

A2: Kan zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang (bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk). Kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. Kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van diverse behoeften beschrijven.

B1: Kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd. Kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens het reizen in gebieden waar de betreffende taal wordt gesproken. Kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn. Kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.

1.3.5 Leeractiviteiten

Onder leeractiviteiten worden de opdrachten en activiteiten verstaan die worden aangeboden om het leerproces in gang te zetten. In de communicatieve leergangen (studieboeken) die momenteel op scholen gebruikt worden, worden voor de leeractiviteiten vaak (deels) het ABCD-fasemodel van Neuner aangehouden (Neuner, 1981). Bij het doorlopen van deze fasen worden eerst de receptieve vaardigheden, lezen en luisteren, getraind (fase A), waarna deze worden opgebouwd via reproductie, het schriftelijk of mondeling herhalen van geleerde woorden en zinnen (fase B en C), naar vrije productie, spreken en schrijven (fase D). Om studenten vrij te laten produceren moeten ze dus eerst de juiste input krijgen. Dit sluit aan bij de eerder genoemde *input*- en *output theorieën*.

De leergang die gebruikt wordt door de klas waar het onderzoek is uitgevoerd, Nu Engels 3/4, hanteert in de basis het fasemodel van Neuner. In het kader van dit onderzoek is het van belang om effectieve leeractiviteiten voor spreekvaardigheid uit de leergang te verzamelen die, door inzet van de juiste input, de mondelinge productieve vaardigheden van de studenten stimuleren.

1.3.6 Samenvatting

Uit de literatuurstudie blijkt het grote belang van het voeren van de doeltaal tijdens de lessen, mits dit voldoet aan een aantal wezenlijke voorwaarden. De docenten zullen een middenweg moeten vinden tussen het gebruik van de doeltaal als voertaal en de begrijpelijkheid van de boodschap. Zij zullen hiervoor keuzes moeten maken tijdens de les met betrekking tot het wanneer en hoe inzetten van de doeltaal.

In het theoretisch kader zijn de diverse aspecten van de vreemdetaalverwerving belicht, beginnende met het grote belang van zowel input als output wat gecombineerd en verwerkt dient te worden om uiteindelijk te resulteren in communicatie. Vervolgens is gebleken dat een ander essentieel onderdeel om de communicatie in de doeltaal te implementeren en handhaven is, het communiceren op het, voor studenten juiste niveau en op geschikte momenten tijdens de les. Het doeltaalgebruik moet daarom ingepast worden in de lessen, wat vraagt om een kritische blik op de lesorganisatie, spreektempo, gebruikte woordenschat en bestudering van de leergang.

1.4 Doel en vraagstelling onderzoek

1.4.1 Doel onderzoek

Dit onderzoek is gericht op het implementeren van de doeltaal als voertaal in de dagelijkse lessituatie van klas X. De literatuurstudie en praktijksituaties dienen als basis voor het ontwikkelen van communicatie-/instructievormen (manieren van communiceren en overbrengen van instructies) en

leeractiviteiten met als uiteindelijke doel de mondelinge taalproductie van deze studenten in de doeltaal te vergroten.

1.4.2 Vraagstelling onderzoek

Naar aanleiding van het praktijkprobleem en onderzoeksdoel zijn de volgende hoofdvraag en deelvragen opgesteld:

Hoofdvraag

Hoe kan de doeltaal effectief als voertaal geïmplementeerd worden tijdens een reeks van lessen om de mondelinge taalproductie in de doeltaal van de studenten van klas X van het ROC Rijn IJssel te vergroten?

Deelvragen

1. Welke factoren zijn volgens wetenschappelijk onderzoek van belang bij het implementeren van de doeltaal als voertaal tijdens de les?
2. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten zijn te vinden in de literatuur die kunnen bijdragen aan het stimuleren van de mondelinge taalproductie in de doeltaal?
3. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten worden in de praktijk gebruikt om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren?
4. Welke leeractiviteiten, die voldoen aan de eisen bij het gebruik van het doeltaal-voertaal principe, zijn te vinden in de leergang en in andere tekstbronnen?
5. Welke communicatie-/instructievormen dienen ontwikkeld te worden om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren?
6. Welk effect heeft de reeks van ontworpen lessen op de hoeveelheid mondelinge uitingen in de doeltaal door de studenten?

2. Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt besproken op welke manier het onderzoek is opgezet. Allereerst wordt begonnen met een concrete beschrijving van de onderzoeksgroep, waarna de onderzoeksmethoden en -instrumenten per onderzoeksfase worden beschreven. Tenslotte wordt uiteengezet hoe de dataverzameling en data-analyse heeft plaatsgevonden.

2.1 Beschrijving van de onderzoeksgroep

De klas waarbinnen dit onderzoek is uitgevoerd is een eerstejaars klas niveau 4, klas X. De groep van 18 studenten volgt de richting Business & Retail binnen het cluster Economie & Uiterlijke Verzorging op het ROC Rijn IJssel in Arnhem. Tijdens deze opleiding van drie jaar krijgen zij elk leerjaar wekelijks 2 klokuren les in de Engelse taal. De studenten in deze klas hebben een vrij uiteenlopende achtergrond. Een aantal hebben een (niet afgeronde) MBO-opleiding gevolgd, een aantal hebben HAVO gevolgd, maar niet afgrond en een aantal hebben VMBO GL/TL afgerond. Deze groep is representatief voor andere eerstejaars klassen die de richting Business & Retail volgen, aangezien alle eerstejaars klassen heterogeen zijn samengesteld met studenten vanuit verschillende achtergronden en vooropleidingen. Bij slechts enkele studenten was gedurende hun vooropleiding de Engelse taal ook daadwerkelijk de voertaal tijdens de les, wat het vermoeden bevestigt dat het voor veel taaldocenten een uitdaging is om de doeltaal te hanteren als voertaal. Bij pogingen om Engels meer als voertaal te hanteren in de les wordt bij deze klas, net als bij andere klassen, weerstand ondervonden (zie paragraaf 1.2), wat de groep geschikt maakt als onderzoeksgroep voor dit praktijkonderzoek.

Om te onderzoeken welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid door collega docenten Engels worden gehanteerd die kunnen bijdragen aan het stimuleren van de mondeling taalproductie in de doeltaal (deelvraag 3), vormen docenten Engels binnen het cluster Economie & Uiterlijke verzorging een tweede onderzoeksgroep. Bij vier docenten binnen dit cluster is onderzocht op welke wijze zij communiceren met studenten tijdens de les en in welke mate de docenten en studenten de doeltaal als voertaal hanteren. Deze geobserveerde docenten geven les aan niveau 2, 3 en 4 klassen, echter om het onderzoek representatief en betrouwbaar te laten zijn, zijn de lesobservaties uitsluitend uitgevoerd bij de lessen van deze docenten aan de niveau 4 klassen.

De studenten van klas X en de collega taaldocenten die betrokken zijn bij dit onderzoek zijn vooraf op de hoogte gesteld van dit onderzoek en zijn bereid gevonden hieraan mee te werken. Na afronding zullen zij op de hoogte gebracht worden van de resultaten en conclusies. Vanuit ethisch oogpunt zijn de namen van deze betrokkenen niet genoemd in dit verslag.

2.2 Onderzoeksmethoden

Het onderzoek dat is uitgevoerd is een ontwerponderzoek waarin communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten (samen ook wel interventies genoemd) verzameld, ontworpen, uitgevoerd en geëvalueerd zijn om de mondelinge taalproductie van studenten te stimuleren. Op basis van de geformuleerde onderzoeksvragen bestaat het ontwerponderzoek uit drie fasen, namelijk de bestuderende fase, ontwerpfase en de uitvoerende/analyserende fase. Hieronder worden de onderzoeksmethoden per fase uiteengezet.

2.2.1 Bestuderende fase

Tijdens de bestuderende fase van het onderzoek zijn verschillende onderzoeksmethoden gehanteerd, namelijk het bestuderen van tekstbronnen, observeren van lessen en het interviewen van taaldocenten.

Bestuderen van tekstbronnen

Voor deze onderzoeksmethode is gekozen aangezien nagegaan diende te worden welke wetenschappelijke onderzoeken voorhanden zijn om het praktijkprobleem aan te pakken en op te lossen. Bij het bestuderen van tekstbronnen heeft de nadruk gelegen op het beantwoorden van de eerste twee deelvragen.

1. Welke factoren zijn volgens wetenschappelijk onderzoek van belang bij het implementeren van de doeltaal als voertaal tijdens de les?
2. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten zijn te vinden in de literatuur die kunnen bijdragen aan het stimuleren van de mondelinge taalproductie in de doeltaal?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden is kritisch gekeken naar de tekstbronnen die in het theoretisch kader zijn behandeld. Aangezien aan de hand van deze tekstbronnen de deelvragen niet geheel konden worden beantwoord zijn vervolgens nog andere literatuurbronnen aangeboord.

Observeren van lessen

Als tweede onderzoeksmethode zijn een aantal lesobservaties uitgevoerd. Deze observaties hebben eenmalig plaatsgevonden bij vier docenten Engels die lesgeven binnen het cluster Economie & Uiterlijke Verzorging. Om de betrouwbaarheid van de resultaten van de observaties te waarborgen zijn lessen geselecteerd van klassen met een gelijksoortige studentenpopulatie als klas X, daarom is geobserveerd bij docenten Engels die lesgeven aan eerstejaars klassen niveau 4. Het doel hiervan is vast te stellen of deze docenten Engels de doeltaal hanteren als voertaal in de les en welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten zij hiervoor hanteren. Deelvraag drie is aan de hand van de resultaten van deze onderzoeksmethode (deels) beantwoord.

3. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten worden in de praktijk gebruikt om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren?

Interviewen van taaldocenten

Na afloop van de lesobservaties zijn de geobserveerde docenten geïnterviewd. Tijdens deze interviews zijn zij bevraagd over het bewustzijn en de beweegredenen van het gebruik van de doeltaal als voertaal. Het doel van deze interviews was te achterhalen welke communicatie- en instructievormen en/of leeractiviteiten de docenten inzetten om de doeltaal als voertaal te hanteren tijdens de les. Door middel van de resultaten van deze interviews is, in combinatie met de lesobservaties, de derde deelvraag beantwoord.

3. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten worden in de praktijk gebruikt om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren?

2.2.2 Ontwerpfase

Nadat in de bestuderende fase de eerste drie deelvragen zijn beantwoord, is de basis gelegd voor de ontwerpfase. De volgens de literatuur belangrijke factoren bij het implementeren van de doeltaal als voertaal (deelvraag 1) en de bestaande communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten (deelvraag 2 en 3) vormen in de ontwerpfase het raamwerk van de lessen. Tijdens de ontwerpfase worden deze lessen verder vormgegeven. Om dit te kunnen doen moeten deelvragen vier en vijf tijdens dit proces beantwoord worden.

4. Welke leeractiviteiten, die voldoen aan de eisen bij het gebruik van het doeltaal-voertaal principe, zijn te vinden in de leergang en in andere tekstbronnen?

Om de studenten van de juiste input in de vorm van leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid te voorzien waarmee ze gestimuleerd worden tot het gebruik van de doeltaal voor mondelinge communicatie, is de leergang kritisch onderzocht. Daarnaast zijn ook andere tekstbronnen bestudeerd, op zoek naar geschikte leeractiviteiten. Gezocht is naar leeractiviteiten die voldoen aan de eisen die tijdens de bestuderende fase zijn gesteld. Er is voor gekozen om deelvraag vier pas tijdens de ontwerpfase te beantwoorden zodat gericht gezocht kon worden naar leeractiviteiten die zoveel mogelijk inhoudelijk zouden aansluiten bij de rest van de les.

Nadat deelvraag vier beantwoord is en op basis van de antwoorden op de eerste drie deelvragen is tijdens de ontwerpfase ook deelvraag vijf beantwoord. Op dat moment was immers duidelijk welke materialen voorhanden waren en in hoeverre nog materialen ontwikkeld dienden te worden om tot een compleet ontwerp te komen.

5. Welke communicatie-/instructievormen dienen ontwikkeld te worden om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren?

2.2.3 Uitvoerende fase

Tijdens deze fase van het onderzoek zijn de ontworpen lessen daadwerkelijk uitgevoerd in klas X gedurende een periode van vijf weken met twee lessen per week.

Om de impact van de ingevoerde maatregelen te kunnen evalueren zijn de lessen geobserveerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van indirecte observaties waarvoor video opnames zijn gemaakt van de lessen die later kritisch bekeken zijn. Het doel hiervan was om te concluderen of de interventies daadwerkelijk een positief effect hebben op het gebruik van de doeltaal als voertaal door de studenten. Hiermee wordt deelvraag zes beantwoord.

6. Welk effect heeft de reeks van ontworpen lessen op de hoeveelheid mondelinge uitingen in de doeltaal door de studenten?

Zijn de studenten naar aanleiding van de geïmplementeerde communicatie- en instructievormen en leeractiviteiten daadwerkelijk zelf de doeltaal meer gaan gebruiken voor de mondelinge communicatie?

Om een goed beeld te kunnen vormen van de veranderingen met betrekking tot het gebruik van de doeltaal tijdens de lessen is een les opgenomen bij aanvang van de geïmplementeerde interventies en is een les opgenomen aan het eind van de periode waarin de interventies zijn toegepast. Bij het inplannen van de opnames van deze lessen is hiervoor vooraf toestemming gevraagd aan de studenten. Tevens zijn de studenten na afloop van het onderzoek geïnformeerd over de resultaten. Hiermee zijn zij betrokken bij het proces van dit onderzoek.

2.3 Onderzoeksinstrumenten

2.3.1 Bestuderende fase

Bestuderen van tekstbronnen

Een mogelijke beperking van de onderzoeksmethode waarbij tekstbronnen bestudeerd worden is dat wellicht te veel bronnen en informatie gevonden kan worden. Hierin schuilt het gevaar dat het onderzoek te breed getrokken wordt en minder concreet wordt. Daarom is het van belang de

tekstbronnen op de juiste manier te bestuderen. Een geschikt instrument dat tijdens dit onderzoek gebruikt is voor het gericht bestuderen en analyseren van tekstbronnen is een kijkkader (bijlage B), waarin concreet omschreven kijkpunten zijn geformuleerd (Donk & Lanen, 2012, p. 182). Deze kijkpunten hebben een duidelijke focus gegeven waar naar gezocht diende te worden in de literatuur. Door met behulp van dit kijkader de bronnen te bestuderen, zijn de tekstfragmenten geselecteerd die relevant zijn voor dit onderzoek.

De volgende kijkpunten zijn in dit onderzoeksinstrument opgenomen:

- de factoren die van belang zijn om de doeltaal effectief als voertaal te implementeren in de les.
- de vormen/manieren van communicatie en instructie die worden aangeraden volgens de literatuur.
- de eisen die worden gesteld aan de leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid volgens de literatuur.

Observeren van lessen
Net als bij het bestuderen van tekstbronnen is het cruciaal dat het doel van de lesobservaties goed afgebakend wordt. Om gericht te kunnen observeren is tijdens dit onderzoek gebruik gemaakt van een observatieschema als onderzoeksinstrument, bestaande uit diverse gedetailleerde observatiepunten. Deze punten geven duidelijke doelen weer waarop gelet moest worden tijdens het observeren in de les (Donk & Lanen, 2012, p. 189).

Het observatieschema (bijlage C) dat hiervoor is ontworpen is gebaseerd op de lesfasen van de eerder genoemde doeltaal/voertaal ladder van Kwakernaak. Door het observatieschema op deze manier te ontwerpen en hanteren kon tijdens de lesobservaties overzichtelijk worden weergegeven tijdens welke lesfasen welke uitingen door zowel de docent als de studenten werden gedaan in de doeltaal en welke uitingen werden gedaan in het Nederlands. In het observatieschema kon worden weergegeven wat de docent in het Engels zei op welk moment in de les en in welke taal de studenten vervolgens reageerden, zodat duidelijk werd welke communicatie-/instructievormen docenten hanteerden om de studenten te stimuleren in het gebruik van de doeltaal. Daarnaast is als observatiepunt opgenomen welke leeractiviteiten door de docent gehanteerd werden om de studenten te stimuleren in het gebruik van de doeltaal.

Interviewen van taaldocenten
Bij het ontwerpen van het interview (bijlage D) is gebruik gemaakt van een interviewleidraad, een stappenplan dat richting geeft aan het interview. Hierin is duidelijk beschreven wat het doel is van het interview, hoe het gesprek wordt vastgelegd en welke afspraken met betrekking tot anonimiteit en het terugkoppelen van resultaten worden gemaakt (Donk & Lanen, 2012, p. 203). Vervolgens is een vragenlijst opgesteld met vragen waarmee achterhaald dient te worden of de betreffende les een juiste afspiegeling is van de overige lessen van de docent wat het doeltaal-voertaal gebruik betreft. Daarnaast diende tijdens het interview achterhaald te worden welke communicatie- en instructievormen en leeractiviteiten de docenten hanteren om het gebruik van de doeltaal bij studenten te stimuleren.

De vragenlijst is opgesteld met voornamelijk zeer gestructureerde vragen aangezien de antwoorden van de respondenten van dezelfde orde zijn en de te verzamelen data vervolgens gemakkelijk te analyseren is (Donk & Lanen, 2012, p. 200).

Na het analyseren van de opbrengsten van de bestuderende fase zijn de eerste drie deelvragen beantwoord, waarna deze resultaten als basis hebben gediend voor de volgende fase, de ontwerpfase.

2.3.2 Ontwerpfase
Tijdens de ontwerpfase zijn de leergang, Nu Engels 3/4 (Böing et al., 2013), en andere tekstbronnen, Speakerbox (Boer et al., 2008), en Actief met taal (Coole & Valk, 2010), onderzocht op geschikte leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid om in de te ontwerpen reeks van lessen op te nemen. Om deze tekstbronnen kritisch te kunnen bestuderen is als onderzoeksinstrument gebruik gemaakt van een kijkader (bijlage E) waarin concreet omschreven kijkpunten zijn geformuleerd (Donk & Lanen, 2012, p. 182). In dit kijkkader zijn de fasen van Neuner ingezet als kijkpunten om leeractiviteiten te zoeken die voldoen aan de criteria van de theorie van Neuner. Daarnaast zijn als

kijkpunten niveau, aansluiting bij belevingswereld en werkvorm opgenomen in het kijkkader. Het kijkpunt werkvorm is hierin opgenomen om leeractiviteiten te selecteren die uitgevoerd kunnen worden in kleine groepjes waarmee het criterium veiligheid gewaarborgd wordt. Door op deze manier de tekstbronnen te bestuderen zijn de voor dit onderzoek relevante leeractiviteiten gezocht die vervolgens zijn verwerkt in de reeks van lessen.

2.3.3 Uitvoerende fase

Om de lessen tijdens de uitvoerende fase kritisch te analyseren is gebruik gemaakt van een observatieschema (bijlage F) bestaande uit observatiepunten om de video opnames te bekijken. Het observatieschema hiervoor bestaat daarom uit een kolom Engels en een kolom Nederlands waarin per student en docent aangegeven kon worden hoe vaak uitingen werden gedaan in het Nederlands en hoe vaak dit gebeurde in de doeltaal.

2.4 Dataverzameling

Tijdens het verzamelen van de data is allereerst geconcentreerd op het bestuderen van de tekstbronnen. Aan de hand van het ontworpen kijkkader is een ruime hoeveelheid aan data bijeengebracht die van belang is voor dit onderzoek. Tijdens het bestuderen van de literatuur werd duidelijk dat veel literatuur zich concentreert op het gebruik van de doeltaal als voertaal door de docent. Daarnaast wordt wel theoretisch beschreven wat manieren kunnen zijn om de studenten te stimuleren om de doeltaal als voertaal te gebruiken, maar de in het theoretisch kader gebruikte bronnen boden voor dit onderzoek te weinig concrete aanknopingspunten. Vandaar dat tijdens de bestuderende fase verder op zoek is gegaan naar meer concrete handvatten waarmee de studenten gestimuleerd worden om de doeltaal te gebruiken. Alle relevante data is aan de hand van het kijkkader, per kijkpunt systematisch verzameld en genoteerd.

Om een beter beeld te krijgen van hoe de lesobservaties het beste aangepakt konden worden is allereerst een les geobserveerd als testobservatie. Hierbij is het observatieschema gebruikt zoals opgesteld om te kijken of dit schema voldeed. Aan de hand van deze testobservatie is het observatieschema op een paar punten aangepast, zodat dit effectief gebruikt kon worden tijdens de uiteindelijke lesobservaties. Per les is het observatieschema nauwkeurig ingevuld met steeds in het achterhoofd welke informatie van belang was.

De interviews met de taaldocenten zijn direct na afloop van de geobserveerde lessen uitgevoerd, zodat de docenten de betreffende les nog vers in het geheugen hadden. In eerste instantie was het plan dat de taaldocenten direct aan het begin van de interviews geconfronteerd zouden worden met mijn bevindingen naar aanleiding van de lesobservaties. Tijdens de testobservatie is echter besloten om eerst de vragen te stellen en ze pas aan het einde van het interview hiermee te confronteren. Overweging hiervoor was het feit dat de docenten anders wellicht te veel geleid zouden worden in hun antwoorden naar aanleiding van de bevindingen van de les die was geobserveerd. De interviews zijn schriftelijk, per vraag vastgelegd, zodat de antwoorden van de respondenten uiteindelijk goed vergeleken konden worden.

Het gebruikte kijkkader tijdens de ontwerpfase heeft er toe bijgedragen dat leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid verzameld konden worden die voldoen aan de gestelde criteria ter bevordering van het gebruik van de doeltaal door de studenten. Aan de hand van het kijkader is kritisch gekeken naar uiteenlopende leeractiviteiten en zijn deze geselecteerd op bruikbaarheid.

Tijdens de uitvoerende fase zijn video opnames gemaakt van de eerste en de laatste les van de reeks van tien lessen. Vervolgens is met behulp van een observatieschema gekeken hoe vaak de doeltaal werd gebruikt door zowel de docent als de studenten. Dit is bij beide lessen op dezelfde wijze uitgevoerd, zodat de data goed met elkaar vergeleken konden worden. Om de validiteit en betrouwbaarheid van de resultaten te waarborgen is vooraf heel duidelijk vastgesteld welke uitingen meegenomen moesten worden tijdens het observeren van de video opnamen. Besloten is dat alle uitingen, dus losse woorden, chunks en zinnen geteld zouden worden. Wanneer meerdere zinnen achter elkaar gezegd werden door dezelfde persoon, is elke zin geteld. Verder zijn alleen de uitingen geteld die klassikaal gedaan werden of individueel met de docent. Uitingen die tussen studenten onderling zijn gedaan zijn niet geteld, aangezien dit vaak op de achtergrond plaatsvond en dit moeilijk verstaanbaar was op de opnames.

2.5 Data-analyse

De data die verzameld is voor het beantwoorden van de eerste vier deelvragen zijn, zoals hierboven beschreven, gestructureerd verzameld door de onderzoeksinstrumenten consequent en doelgericht in te zetten. Vervolgens is per onderzoeksmethode de data overzichtelijk in schema's geplaatst zodat deze kritisch geanalyseerd kon worden en hiermee de deelvragen beantwoord konden worden.

Naar aanleiding van het bestuderen van de tekstbronnen is per kijkpunt een puntsgewijs overzicht gemaakt van de verzamelde gegevens. Na het analyseren van deze gegevens konden de eerste twee deelvragen worden beantwoord. Bij het analyseren van de gegevens van de lesobservaties zijn de observatieschema's bestudeerd zodat gezocht kon worden communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten die door de docenten gehanteerd werden waarmee de studenten werden gestimuleerd om Engels te spreken. Doordat gebruik is gemaakt van een observatieschema dat gebaseerd is op de verschillende lesfasen van de doeltaal-voertaal ladder van Kwakernaak waren de verzamelde gegevens overzichtelijk schematisch weergegeven, waardoor deze ook overzichtelijk te analyseren waren. Naar aanleiding hiervan is een samenvatting gemaakt van de bevindingen. Om de analyse van de interviews zo valide en betrouwbaar mogelijk te maken zijn tijdens de interviews de antwoorden zo volledig mogelijk uitgeschreven. Vervolgens zijn deze antwoorden geanalyseerd door de relevante punten hieruit te filteren, waarna hiervan een samenvatting is gemaakt. Na de analyse van de lesobservaties en interviews kon deelvraag drie worden beantwoord.

De opnames die zijn gemaakt van de twee lessen tijdens de uitvoerende fase zijn achteraf geobserveerd aan de hand van een observatieschema. Zowel het aantal uitingen in de doeltaal zijn bij elkaar opgeteld als het aantal uitingen in het Nederlands zodat percentages berekend konden worden met betrekking tot de hoeveelheid Engels en de hoeveelheid Nederlands die gesproken werd tijdens de lessen. Deze aantallen op de observatieschema's zijn vervolgens geanalyseerd zodat tenslotte deelvraag zes beantwoord kon worden en geconcludeerd kon worden welk effect de geïmplementeerde communicatie-/instructievormen in de doeltaal en een serie leeractiviteiten met betrekking tot doeltaal-voertaal hebben gehad op de hoeveelheid mondelinge uitingen in het Engels van de studenten van klas X.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden allereerst de resultaten weergegeven die deelvragen één tot en met drie beantwoorden en die samen de ontwerpeisen vormen voor de interventies. Vervolgens worden de resultaten weergegeven van deelvragen vier en vijf, waarmee het ontwerp (de reeks van lessen met interventies) verder is vormgegeven. Daarna worden aan de hand van deelvraag zes de resultaten van de uitvoerende fase weergegeven.

3.1 Ontwerpeisen

Deze paragraaf beschrijft de antwoorden op deelvragen één tot en met drie waarmee duidelijk wordt wat de ontwerpeisen zijn.

1. Welke factoren zijn volgens wetenschappelijk onderzoek van belang bij het implementeren van de doeltaal als voertaal tijdens de les?

Tijdens het nader bestuderen van de tekstbronnen bleek dat de factoren die van belang zijn bij het gebruik van de doeltaal als voertaal door de docent deels al zijn behandeld in het theoretisch kader. Hieronder staan deze factoren schematisch weergegeven.

De docent dient:	***Bron:***
taalaanbod en productietaken zorgvuldig te selecteren en doseren	Kwakernaak, 2015, p. 55
goed gedoseerde taalgerichte feedback te geven	Kwakernaak, 2015, p. 55
studenten strategieën aan te leren om taaltaken handiger aan te pakken en om het taalleerproces te stimuleren en op gang te houden	Kwakernaak, 2015, p. 55
nieuwe stof op het bord te vertalen	Plante, 2009, p. 10-11
het spreektempo aan te passen	Plante, 2009, p. 10-11

belangrijkste structuren/chunks veel te herhalen	Plante, 2009, p. 10-11
te communiceren op een voor de student begrijpelijk niveau	Krashen, 1982, p. 62

Deze factoren zijn essentieel om toe te passen zodat studenten de docent begrijpen wanneer deze in de doeltaal communiceert. Na nadere bestudering van deze bronnen bleek echter niet dat deze factoren ook automatisch het gewenste resultaat opleveren dat ook de studenten zullen communiceren in doeltaal. Daarom zijn andere tekstbronnen bestudeerd om te achterhalen welke factoren het doeltaalgebruik van de studenten stimuleert. Deze factoren zijn hieronder schematisch weergegeven.

De docent dient:	***Bron:***
het nut van het spreken in de doeltaal aan de student duidelijk te maken	Young, 1991, p. 431
een veilige sfeer te creëren om spreekangst te reduceren	Young, 1991, p. 432
het corrigeren van fouten te reduceren	Young, 1991, p. 432
spreken in kleine groepjes te stimuleren	Young, 1991, p. 433

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat communicatie begint bij de docent, wanneer deze de doeltaal op een voor de student begrijpelijke manier als voertaal gebruikt. Vervolgens dienen de studenten inzicht te krijgen in het nut van het gebruik van de doeltaal als voertaal en dienen factoren als veiligheid, beperkte correctie en het spreken in kleine groepjes gehanteerd te worden.

2. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten zijn te vinden in de literatuur die kunnen bijdragen aan het stimuleren van de mondelinge taalproductie in de doeltaal?

Communicatie-/instructievormen
De in het theoretisch kader besproken doeltaal-voertaal ladder van Kwakernaak geeft een duidelijk kader met betrekking tot binnen welke lesfasen de doeltaal als voertaal kan worden ingezet om te communiceren en instructies te geven. In het theoretisch kader is tevens besproken dat het gebruik van de doeltaal het begrip niet in de weg mag staan. Dit resulteert in het feit dat het verstandig is tijdens grammatica uitleg minder strikt vast te houden aan het gebruik van de doeltaal als voertaal, aangezien het begrip van de grammatica op dat moment centraal staat en het gebruik van de doeltaal dit begrip in de weg kan staan. Tevens wordt in dit onderzoek de nadruk gelegd op het gebruik van de doeltaal in het klaslokaal met als gevolg dat de laatste fase van de doeltaal-voertaal ladder van Kwakernaak (buiten het lokaal) niet is opgenomen in dit onderzoek.

Met deze doeltaal-voertaal ladder als leidraad kunnen de volgende communicatie- en instructie uitingen gehanteerd worden.

Klassikale fasen	
standaardinstructies	Please take out your books. / Open your books on page…/ Go ahead and make exercise…
behandeling van lees- en luisterteksten (goedkeuring, correctieve feedback)	Christine please answer the first question. / That is very good. / Do you agree with that answer?
teruggeven van een schriftelijke overhoring of proefwerk	Who has any questions about the test? / What did you not understand?
praatje over zaken buiten het lesprogramma	What did you do this weekend? / What are your plans for the holidays?
klassikale en individuele verboden, waarschuwingen, strafdreigingen, strafopleggingen	Please, be quiet. / Put away your phone. / This is your last warning. / If you don't stop you will have to leave this classroom.
Zelfwerkzaamheidsfasen	
standaardinstructies en hulp	You have to write down the complete sentence. / You can find it in the dictionary. / Make sure you read the instructions carefully.
positieve feedback, vermaningen en waarschuwingen	You're doing a good job. / That looks good. / Very well done. / Please hurry up. / If you don't finish you will have to do this for homework.
Voor en na de eigenlijke les in het lokaal	

studenten begroeten en afscheid nemen	Good morning, good to see you. / Goodbye, see you next time.
praatjes/sociale contacten met studenten	How are you?
afspraken met individuele studenten over het vak	For you it's important to review…
afspraken met individuele studenten over (wan)gedrag, strafmaatregelen afhandelen enz.	You need to change your behaviour in class, otherwise…

Schema 4: Communicatie- en instructie-uitingen docent

Leeractiviteiten

Naast het hanteren van bovengenoemde communicatie- en instructie uitingen benoemt Kwakernaak specifieke leeractiviteiten en strategieën op het gebied van spreekvaardigheid waarmee het spreken van de student verder gestimuleerd kan worden. Door het inzetten van betekenisonderhandelings-oefeningen worden studenten gestimuleerd om in de doeltaal vragen te stellen wanneer zij iets (betekenis) niet begrijpen wat in de doeltaal verteld wordt en aan de hand van herformulerings- en omschrijvingsoefeningen leren studenten hoe zij zaken kunnen herformuleren en/of omschrijven als hun vocabulaire nog beperkt is (Kwakernaak, 2015, p. 242).

Bij het selecteren van verdere leeractiviteiten tijdens de ontwerpfase is een belangrijke factor dat deze voldoen aan de fasen van de theorie van Neuner. Bij deze leeractiviteiten worden studenten van de juiste input voorzien zodat zij output kunnen produceren om daarmee het gebruik van de doeltaal te stimuleren.

3. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten worden in de praktijk gebruikt om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren?

Er zijn vier lessen geobserveerd bij vakdocenten Engels binnen het cluster Economie & Uiterlijke verzorging. Hieronder worden de resultaten van deze observaties weergegeven.

Resultaten per lesfase

Klassikale fasen

- Alle docenten starten de les in het Engels.
- Standaardinstructies worden vaak in het Engels gegeven. Studenten reageren vrijwel altijd in het Nederlands, behalve wanneer zij extra aangespoord worden om Engels te spreken. De volgende keer als de student spreekt doet hij dit echter in eerste instantie standaard toch vrijwel elke keer weer in het Nederlands.
- Behandeling van leeractiviteiten wordt in het begin van de les door de docent veelal nog in het Engels gedaan, later in de les wordt dit meer in het Nederlands gedaan. Studenten reageren vrijwel altijd in het Nederlands, behalve wanneer de docent aangeeft dat de student in het Engels moet spreken. Wanneer door studenten Nederlands gesproken wordt, schakelen de docenten vaak ook over op Nederlands. De bijbehorende standaard complimenten, zoals: "very good" of "well done", worden wel meestal in het Engels gegeven.
- Praatjes over zaken buiten het lesprogramma worden door docenten meestal in het Engels geïnitieerd, waarna studenten soms in het Engels, maar meestal in het Nederlands reageren. Sommige docenten sporen studenten extra aan Engels te spreken, waarna dit meestal ook gebeurt.
- Verboden en waarschuwingen worden soms in het Engels en soms in het Nederlands gedaan. Bij onrust in de klas en de daarbij behorende waarschuwingen wordt vrijwel altijd Nederlands gesproken.

Zelfwerkzaamheidsfase

- Feedback wordt soms in het Nederlands en soms in het Engels gegeven, vermaningen en waarschuwingen worden vrijwel altijd in het Nederlands gedaan.

Voor en na de les

- Bij begroeten en afscheid nemen wordt door de docenten vrijwel altijd Engels gesproken. Studenten reageren meestal in het Nederlands.
- Praatjes met studenten worden door docenten soms in het Engels en soms in het Nederlands gevoerd. Studenten reageren meestal in het Nederlands.

Overige opvallende resultaten

- Slechts één docent hanteert zelf vrijwel de gehele les de doeltaal. De studenten in deze klas spreken echter voornamelijk Nederlands.
- Eén docent spreekt vrij snel Engels en gebruikt vrij lange zinnen, waardoor de studenten merkbaar afhaken en minder goed begrijpen wat verteld wordt.
- Tegen het einde van de les spreken vrijwel alle docenten en studenten voornamelijk Nederlands.

Uit bovenstaande blijkt dat de docenten vaak hun best doen om de doeltaal te spreken. Naast het feit dat de meeste docenten de studenten een paar keer per les aansporen in het Engels te spreken worden echter geen bewuste communicatie-/instructievormen ingezet om hen daartoe te stimuleren. Bij twee lessen werden leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid ingezet. Eén docent verdeelde de klas in groepjes voor een spreekopdracht over Valentine's Day, waarbij vervolgens alle studenten volledig Engels spraken. Een andere docent liet studenten in een groep van vijf een vergadering uitvoeren, waarbij de rest van de klas luisterde. Bij deze activiteit hadden studenten zichtbaar meer moeite met het consequent gebruik van Engels. Bij de eerste docent werkten de studenten in kleine groepjes, waardoor zij meer durfden te spreken en spraken zij over een onderwerp dat op dat moment actueel was en dat ook dicht bij hun belevingswereld lag. Bij de tweede docent keek de rest van de klas toe hoe een groep een vergadering uitvoerde. Hierdoor is het zeer waarschijnlijk dat de spreekdrempel hoger was, aangezien door iedereen naar hen geluisterd werd. Bovendien ligt het houden van een vergadering wat verder van de belevingswereld van de studenten.

Na afloop van elke lesobservatie is een interview afgenomen bij de betreffende taaldocent. Uit de analyse van deze interviews blijkt dat alle docenten het belang van het gebruik van de doeltaal als voertaal in de les onderschrijven. Tevens geven alle docenten aan dat de geobserveerde les een goede afspiegeling is van het gebruik van de doeltaal tijdens andere lessen. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat de resultaten van de lesobservaties valide en betrouwbaar zijn. De docenten geven aan dat zij, door zelf de doeltaal zoveel mogelijk te gebruiken, hopen dat studenten dit ook meer gaan doen. Zij geven echter ook aan dat in de praktijk blijkt dat studenten toch meestal in het Nederlands blijven reageren. Daarnaast komt bij elke docent naar voren dat studenten vrijwel nooit uit zichzelf de doeltaal spreken en dat zij telkens aangespoord moeten worden om dit toch te doen. Tijdens de interviews is nadruk gelegd op de communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten die de docenten inzetten om het gebruik van de doeltaal bij studenten te stimuleren. De resultaten uit deze interviews staan hieronder weergegeven.

Communicatie-/instructievormen

- De meeste docenten geven aan met regelmaat belangrijke woorden op het bord te schrijven, zodat studenten deze leren en vervolgens ook kunnen gebruiken tijdens de les.
- Eén docent geeft aan dat hij bij afsluiting van de les altijd studenten in het Engels laat samenvatten wat ze tijdens de betreffende les geleerd hebben.
- Eén docent laat studenten die te laat zijn altijd in het Engels uitleggen waarom zij te laat zijn.
- Alle docenten zeggen dat zij studenten regelmatig aansporen om te communiceren in de doeltaal.
- Klassikale standaardinstructies worden vrijwel altijd in het Engels gegeven, tenzij dit het begrip in de weg staat.
- Alle docenten beginnen de les regelmatig met een gesprek in het Engels. Studenten reageren dan soms in het Engels en soms in het Nederlands. De docenten stimuleren de studenten soms om Engels te spreken.
- Bij de behandeling van lees- en luisterteksten wordt door de docenten vrijwel altijd Engels gesproken, tenzij dit het begrip in de weg staat. Studenten reageren dan soms in het Engels en soms in het Nederlands. De docenten stimuleren de studenten soms om Engels te spreken.

Leeractiviteiten

Alle docenten maken gebruik van leeractiviteiten om spreekvaardigheid te oefenen, echter heeft dit niet tot gevolg dat de doeltaal ook als voertaal wordt gebruikt door de studenten. Wel gaan zij er vanuit dat bij regelmatig inzetten van spreekvaardigheidsoefeningen de studenten meer gewend raken aan het gebruik van de doeltaal. De leeractiviteiten die zij hiervoor gebruiken zijn onder andere:

- korte presentaties laten uitvoeren
- informatie laten opzoeken op internet en daarover laten vertellen

- gesprekjes laten voeren over alledaagse dingen
- laten vertellen over een feestdag

Deze activiteiten worden soms klassikaal uitgevoerd, maar een aantal docenten kiest er bewust voor om deze leeractiviteiten in kleine groepjes te laten plaatsvinden.

Uit bovenstaande resultaten die voortkomen uit de bestuderende fase van dit onderzoek zijn de ontwerpeisen gedestilleerd en hieronder weergegeven.

Een veilige sfeer creëren om spreekangst te reduceren.
Spreken in kleine groepjes stimuleren.
Goed gedoseerde taalgerichte feedback geven en corrigeren van fouten reduceren.
Het nut van het spreken in de doeltaal aan de student duidelijk maken.
Studenten strategieën aanleren om taaltaken handiger aan te pakken en om het taalleerproces te stimuleren en op gang te houden door middel van betekenisonderhandelingsoefeningen, herformulerings- en omschrijvingsoefeningen.
Nieuwe stof en belangrijke woorden/chunks op het bord vertalen.
Het spreektempo aanpassen.
Communiceren op een voor de student begrijpelijk niveau.
Korte uitingen hanteren en lange complexe zinnen vermijden.
Consequent blijven in het gebruik van de doeltaal.
Belangrijkste structuren/chunks veel herhalen.
Studenten blijven aansporen om de doeltaal te spreken.
Standaard momenten hanteren waarin studenten de doeltaal moeten spreken.
Leeractiviteiten gebruiken die aansluiten bij het niveau van de studenten, inhoudelijk dicht bij de belevingswereld van de studenten liggen, die voldoen aan de fasen van de theorie van Neuner en die in kleine groepjes uitgevoerd kunnen worden.

3.2 Ontwerp

Bovenstaande ontwerpeisen hebben als leidraad gediend tijdens het ontwerpen en samenstellen van interventies binnen een reeks van 10 lessen waarin het doel is om de Engelse taal als voertaal te introduceren en vervolgens te blijven hanteren.

Allereerst is gekeken naar het bestaande lesprogramma en de te behandelen onderwerpen voor de periode waarin de interventies moeten worden gestart. Op basis hiervan is een globale opzet gemaakt van de inhoud van de 10 lessen. Aan de hand daarvan werd duidelijk op welke momenten leeractiviteiten toegevoegd moesten worden en kon gezocht gaan worden naar leeractiviteiten die inhoudelijk aansloten bij de betreffende lessen en die het gebruik van de doeltaal bij studenten stimuleren. Hiervoor zijn, aan de hand van het opgestelde kijkader, de leergang en andere tekstbronnen (Speakerbox en Actief met taal) onderzocht. Uitgegaan is van één specifieke leeractiviteit per les op het gebied van spreekvaardigheid, aangezien ook de overige stof aan bod moet kunnen komen tijdens de lessen. Sommige leeractiviteiten die gevonden zijn, zijn op sommige punten enigszins aangepast om ze beter aan te laten sluiten op de les, of om ervoor te zorgen dat studenten van voldoende input voorzien werden. De leeractiviteiten (bijlage F) zijn toegevoegd aan het ontwerp, waarmee deelvraag vier is beantwoord.

4. Welke leeractiviteiten, die voldoen aan de eisen bij het gebruik van het doeltaal-voertaal principe, zijn te vinden in de leergang en in andere tekstbronnen?

De *eisen* bij het selecteren van leeractiviteiten waarmee het gebruik van de doeltaal wordt gestimuleerd zijn naar voren gekomen bij het beantwoorden van deelvragen één tot en met drie. Deze factoren zijn:

- inhoudelijk aansluiten bij de belevingswereld van de studenten
- aansluiten bij het niveau van de studenten
- voldoen aan de fasen van de theorie van Neuner
- uitvoerbaar in kleine groepjes

Naast het selecteren van de leeractiviteiten moest tevens worden vastgesteld welke communicatie-/instructievormen ontwikkeld dienden te worden om daarmee deelvraag vijf te kunnen beantwoorden.

5. Welke communicatie-/instructievormen dienen ontwikkeld te worden om de mondelinge taalproductie in de doeltaal te stimuleren?

Bij de eerder genoemde doeltaal-voertaal ladder wordt met name om het gebruik van de Engelse taal door de docent benoemd. Het gebruik van de doeltaal door de docent zal echter niet automatisch resulteren in het feit dat ook de studenten zullen communiceren in doeltaal. Zoals in het theoretisch kader besproken, is het essentieel om studenten van input te voorzien voordat zij output kunnen produceren. Om de studenten dus te kunnen laten reageren op de uitingen van de docent die in de doeltaal-voertaal ladder staan, zullen zij zelf ook voorzien moeten worden van een doeltaal-voertaal ladder met taaluitingen die aansluiten bij de taaluitingen van de docent. Deze complete doeltaal-voertaal ladder, met zowel uitingen voor de docent als voor de student, moeten studenten bestuderen om vervolgens via reproductie te komen tot vrije productie. Dit zal uiteindelijk de basis zijn van de gesproken taal (klassentaal) tijdens de lessen. Hiermee wordt gefocust op zorgvuldig geselecteerde taaluitingen waardoor een grotere kans is op merkbare progressie van studenten (Kwakernaak, 2009, p.8).

Onderstaand ontworpen lijst met klassentaal is een alterabele lijst die door zowel studenten als docenten naar wens uitgebreid kan worden.

Klassentaal

Klassikale fasen	Docent	Student
standaardinstructies	Please take out your book. Open your book on page… Go ahead and make exercise… Now let's get into pairs. Now let's get into groups of 4. Last lesson we talked about… Please work together with your neighbour. Listen carefully to my instructions. Raise your hand if you have any questions.	Which book do we need? Which page of the book? Could you repeat that please? I don't have a partner. Which group do I belong to? I didn't understand that. I have a question.
behandeling van lees- en luisterteksten	Christine, please answer the first question. That is very good. / That's right. Luc, do you agree with that answer? Who knows the answer? Not exactly, any other suggestions? Sorry, I can't hear you. Speak up please.	I don't understand why the answer is…but not… Is this correct? Could you explain that again please? The correct answer is… I think it should be… Sorry, I don't know how to say it. Sorry I don't know how to pronounce the words.
bespreken van een schriftelijke overhoring of proefwerk	Who has any questions about the test? What did you not understand?	Can you explain this to me please? I don't understand why this is wrong?
praatje over zaken buiten het lesprogramma	Can you wait a few minutes? Yes, you may go. What did you do this weekend? What are your plans for the holidays?	May I go to the toilet? I went to the cinema with friends. I'm going to spend my vacation in Spain.
klassikale en individuele verboden, waarschuwingen,	Why are you late? You are not allowed in without your book. Please, be quiet.	I'm sorry I'm late, may I come in? I forgot to bring my book.

strafdreigingen, strafopleggingen	Put away your phone. This is your last warning. If you don't stop you will have to leave this classroom.	
Zelfwerkzaamheidsfasen		
standaardinstructies en hulp	Please complete this part in five minutes. Please write your answers in your textbook. Please swap your book with your partner. Check your answers together. You have to write down the complete sentence. You can find it in the dictionary. Make sure you read the instructions carefully.	Could we have a few more minutes? Can you help me please? Can I ask a question? Thank you for your help. Is this correct? What does this mean?
positieve feedback, vermaningen en waarschuwingen	You're doing a good job. That looks good. Very well done. Please hurry up. If you don't finish you will have to do this for homework.	 Could we have a few more minutes? I haven't finished yet.
Voor en na de eigenlijke les in het lokaal		
begroeten en afscheid nemen	Good morning / good afternoon everyone, good to see you. That's all for today. Goodbye, see you next time.	Good morning, good to see you. Goodbye, have a nice day.
praatjes/sociale contacten	How are you?	I'm fine thank you. How are you?
afspraken met individuele studenten over het vak	For you it's important to review…	Could you give me some extra exercises to practise?
afspraken met individuele studenten over (wan)gedrag, strafmaatregelen afhandelen enz.	You need to change your behaviour in class, otherwise…	I will pay more attention to…

Schema 5: Klassentaal

Bij de lijst met klassentaal zijn instructies opgesteld waar de docent en de studenten zich aan dienen te houden. Deze instructies komen voort uit de ontwerpeisen.

Rules in English class:

- Learn the sentences above by heart…this you will have to use in class.
- Speak English as much as possible.
- If you don't know it in English try to describe it / say it in Dutch / repeat it in English.
- Please make mistakes…everybody will make mistakes.
- Don't laugh when somebody speaks English.
- If you don't understand me…ask!
- When I speak too fast…tell me!
- If I start speaking Dutch…correct me!

Met behulp van het globale ontwerp, de leeractiviteiten, de lijst met klassentaal en de ontwerpeisen is vervolgens een ontwerp gemaakt voor een reeks van lessen waarin de doeltaal als voertaal wordt geïmplementeerd. Dit ontwerp bevat alleen die onderdelen die specifiek van toepassing zijn op de interventies met betrekking tot het gebruik van de doeltaal als voertaal. De inhoud van de lessen bestaan uiteraard uit meer onderdelen aangezien het bestaande lesprogramma ook uitgevoerd moet worden. Deze onderdelen zijn echter bewust niet in het ontwerp meegenomen, zodat dit ontwerp uiteindelijk ook in andere klassen, binnen andere lesprogramma's geïntroduceerd zou kunnen worden.

Week	Acties
1	Les 1: - Lesopname - Het nut van het gebruik van de doeltaal bespreken met de studenten. Studenten om hun mening hierover vragen. - Lijst met klassentaal uitdelen en doornemen. - Instructies behorende bij de klassentaal doornemen. Les 2: - Korte herhaling van nut van doeltaal-voertaal en checken of de klassentaal helemaal duidelijk is. - Toets
2	Les 1: - Studenten overhoren m.b.t. de lijst met klassentaal. - In kleine groepjes spreekoefeningen uitvoeren. Les 2: - Aandacht voor betekenisonderhandelings- en herformuleringsoefeningen en dit toepassen door middel van spreekoefeningen in kleine groepjes.
3	Les 1: - Lijst met klassentaal moet gehanteerd worden door zowel docent als studenten. - Aandacht voor herformulerings- en omschrijvingsoefeningen en dit oefenen met spreekoefeningen in kleine groepjes. Les 2: - In kleine groepjes spreekoefeningen uitvoeren.
4	Les 1: - Voortgang doeltaal-voertaal met studenten bespreken. Studenten vragen hoe zij vinden dat het tot nu toe gaat. - In kleine groepjes spreekoefeningen uitvoeren. Les 2 - In kleine groepjes spreekoefeningen uitvoeren.
5	Les 1: - Consequent blijven in gebruik doeltaal voertaal. - In kleine groepjes spreekoefeningen uitvoeren. Les 2: - Lesopname - Gesprek met als doel te achterhalen wat studenten vinden van het gebruik van de doeltaal nu ze dat een aantal weken hebben toegepast. - In kleine groepjes spreekoefeningen uitvoeren.

Schema 6: Ontwerp interventies

Overige instructies voor de docent bij het ontwerp

- Goed gedoseerde taalgerichte feedback geven en corrigeren van fouten reduceren.
- Nieuwe stof en belangrijke woorden/chunks op het bord vertalen.
- Het spreektempo aanpassen.
- Communiceren op een voor de student begrijpelijk niveau.
- Korte uitingen hanteren en lange complexe zinnen vermijden.
- Belangrijkste structuren/chunks veel herhalen.
- Studenten blijven aansporen om de doeltaal te spreken.

3.3 Uitvoering en evaluatie

Na het ontwerpen van de interventies zijn deze geïmplementeerd gedurende een periode van vijf weken waarin klas X twee klokuren per week les heeft. Tijdens de eerste les en de laatste les van deze reeks zijn video opnamen gemaakt om te achterhalen of het gebruik van de doeltaal tijdens de les toeneemt. Hiermee is deelvraag zes beantwoord.

6. Welk effect heeft de reeks van ontworpen lessen op de hoeveelheid mondelinge uitingen in de doeltaal door de studenten?

Voor de eerste les is er bewust gekozen om de introductie van het gebruik van de doeltaal als voertaal en de daarbij behorende de lijst met klassentaal pas op het einde van de les te plannen. Deze keuze is gemaakt aangezien deze les werd opgenomen met als doel te analyseren hoe vaak de doeltaal werd gebruikt. Wanneer aan het begin van de les al aandacht zou worden besteed aan het gebruik van de doeltaal zou de mogelijkheid kunnen bestaan dat studenten zich die les al meer bewust zouden zijn van het gebruik van de doeltaal en hier wellicht ook al meer hun best voor zouden doen. De validiteit en betrouwbaarheid van de resultaten van de opname zouden daarmee in het geding kunnen komen, aangezien de les dan wellicht geen goede afspiegeling zou zijn van eerdere lessen waarbij het gebruik van de doeltaal minder benadrukt werd.

Voor beide lessen die opgenomen werden is bewust gekozen voor een opbouw waarbij studenten voldoende in de gelegenheid zouden komen om Engels te spreken, waardoor de uiteindelijke gegevens goed met elkaar vergeleken konden worden. Bij de eerste les is begonnen met een klassengesprek, daarna is klassikaal gesproken over de stof die behandeld is. Vervolgens is er uitleg gegeven, waarbij veel aan de studenten werd gevraagd en hierna zijn studenten zelfstandig aan de slag gegaan. Op het einde van de les is uitleg gegeven door de docent, waarbij wederom vragen werden gesteld aan de studenten, om hen in de gelegenheid te stellen om te spreken. Ook bij de laatste les is begonnen met een klassengesprek, waarna direct overgegaan is op een spreekvaardigheidsoefening in kleine groepjes. Hierna is uitleg gegeven door de docent, waarbij wederom studenten betrokken werden en zijn opdrachten gemaakt. Tenslotte is nog een kort klassengesprek gevoerd.

Aan de hand van het ontworpen observatieschema is allereerst de video opname van de eerste les bestudeerd. Na het analyseren van de resultaten blijkt dat de docent tijdens deze les 58% van de uitingen in het Engels heeft gedaan en 42% van de uitingen in het Nederlands. De studenten hebben 36% van de uitingen in de doeltaal gedaan en 64% in het Nederlands. Hieruit blijkt dat zowel de docent als de studenten de doeltaal niet consequent gebruikten tijdens de les. Opvallend is dat zowel de docent als de studenten aan het begin van de les wanneer een klassengesprek gevoerd werd vrij consequent de doeltaal hanteerden. Ook het gesprek met betrekking tot de in eerdere lessen behandelde stof werd door de docent voortgezet in het Engels en ook hier bleven studenten vaak nog in het Engels reageren, hoewel op dat moment al wel wat meer Nederlands gesproken werd. Toen de klassikale fase voorbij was en studenten individueel aan het werk moesten gaan, werd door de studenten vrijwel alleen nog maar Nederlands gesproken. De docent sprak individueel met studenten ook voornamelijk Nederlands. Tegen het einde van de les, toen de docent weer uitleg gaf gebeurde dit in het Engels, met af en toe herhaling in het Nederlands. De weinige uitingen van de studenten tijdens dit deel van de les gebeurden alleen maar in het Nederlands.

Vanaf de tweede les van de reeks van lessen bleken de meeste studenten redelijk gemotiveerd te zijn. Vaak kwamen zij het klaslokaal al binnen met een vrolijk; “Good morning”, en probeerden zij met regelmaat Engels te spreken. Na drie weken zwakte het enthousiasme echter enigszins af en werd tijdens de les relatief veel Nederlands gesproken. Aan het einde van deze les zijn de studenten hierop gewezen en hebben ze de opdracht gekregen om de volgende les meer vast te houden aan de doeltaal als voertaal. Daarnaast is er voor een aantal lessen voor gekozen om de spreekactiviteiten aan het begin van de les uit te voeren, zodat de studenten direct bij aanvang van de les al gedwongen werden om Engels te spreken, waarmee de drempel om de rest van de les Engels te spreken wellicht lager werd. Duidelijk was dat je als docent constant alert moet blijven op het gebruik van de doeltaal wanneer je dit consequent wil blijven toepassen.

Ook van de laatste les van de lessenreeks is een video opname gemaakt. Na het analyseren van de resultaten van deze les blijkt dat het gebruik van de doeltaal significant gestegen is. De docent heeft tijdens deze les 87% van de uitingen in het Engels gedaan en 13% van de uitingen in het Nederlands. De studenten hebben 80% van de uitingen in het Engels gedaan en 20% in het Nederlands. De momenten dat de docent overstapte op het Nederlands waren momenten waarin uitleg werd gegeven over een grammaticaal onderwerp en waarbij de docent er zeker van wilde zijn dat de studenten de uitleg volledig zouden begrijpen. Tijdens deze les werd duidelijk dat veel studenten uit zichzelf al regelmatig de doeltaal hanteerden als voertaal. Opvallend is dat meestal op het moment dat er een klassengesprek gevoerd werd, de studenten vrijwel altijd Engels spraken, terwijl juist tijdens instructies of op momenten dat de docent apart met 1 student sprak toch soms nog Nederlands gesproken werd. Op momenten waarop ze toch Nederlands spraken gaf de docent aan dat ze toch Engels moesten spreken, waarna ze vrijwel elke keer toch weer overstapten op Engels.

Het effect dat de reeks van ontworpen lessen heeft op de hoeveelheid mondelinge uitingen in de doeltaal is dus dat de studenten significant meer Engels zijn gaan spreken tijdens de les.

4. Conclusie

Het belang van het gebruik van de doeltaal als voertaal wordt zowel in de vakliteratuur als door taaldocenten onderstreept. Wanneer de student voldoende input krijgt en in de gelegenheid gesteld wordt om voldoende output te produceren, dan verbetert de taalvaardigheid van de student. Door consequent en systematisch de doeltaal te voeren tijdens de lessen moet de docent de student voorzien van input en de student verplicht stellen output te leveren.

Met dit onderzoek is een poging gedaan te achterhalen op welke manier de doeltaal effectief als voertaal geïmplementeerd kan worden tijdens een reeks van lessen om de mondelinge taalproductie van studenten van klas X van het ROC Rijn IJssel te vergroten. Op basis van vakliteratuur en ervaringen en toepassingen van collega docenten is een ontwerp gemaakt voor een reeks van tien lessen waarin communicatie- en instructievormen alsmede leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid zijn opgenomen die als doel hebben de studenten meer Engels te laten spreken tijdens de lessen. Deze lessen zijn vervolgens uitgevoerd bij klas X, waarna deze aan de hand van video opnamen zijn geanalyseerd om tenslotte de hoofdvraag te kunnen beantwoorden.

Tijdens de uitvoerende fase kon, na het analyseren van de eerste les, geconcludeerd worden dat zowel de docent als de studenten de doeltaal niet consequent gebruikten tijdens de les. Zoals ook tijdens de lesobservaties bij de collega taaldocenten is geconstateerd werd begonnen in de doeltaal, werden veel instructies gegeven in de doeltaal, maar werd, met name tijdens individuele instructies en vragen, veelal Nederlands gesproken. De conclusie die vervolgens getrokken kan worden na het analyseren van de resultaten van de laatste les en deze te vergelijken met de eerste les, is dat zowel de docent als de studenten meer Engels zijn gaan spreken tijdens de les. Er is flinke progressie geboekt bij het toepassen van het doeltaal-voertaal principe. Aan de hand van bovenstaande kan de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord worden.

> *Hoofdvraag*
> Hoe kan de doeltaal effectief als voertaal geïmplementeerd worden tijdens een reeks van lessen om de mondelinge taalproductie in de doeltaal van de studenten van klas X van het ROC Rijn IJssel te vergroten?

Na uitvoering van dit onderzoek en het analyseren van de resultaten kan geconcludeerd worden dat de reeks van lessen en de hierin gebruikte communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten ervoor hebben gezorgd dat de doeltaal effectief als voertaal is geïmplementeerd, teneinde de mondelinge taalproductie van de studenten van klas X te vergroten. De studenten zijn significant meer Engels gaan spreken tijdens de les, waaruit blijkt dat het doel van het onderzoek behaald is.

Opvallend aan de resultaten is het feit dat het gebruik van de doeltaal met een relatief groot percentage is toegenomen. Vooraf en zelfs tijdens uitvoering van de reeks van lessen werd niet verwacht dat dit percentage zo hoog zou liggen. Zoals eerder aangegeven was het gebruik van de doeltaal niet tijdens elke les evenveel, maar juist tijdens de laatste les was dit percentage opvallend hoog. Een belangrijke reden hiervoor zou kunnen zijn, dat zowel de docent als de studenten zich bewust zijn van het feit dat een video opname van de les werd gemaakt waardoor zij nog meer gestimuleerd werden om hun best te doen om zoveel mogelijk Engels te spreken.

Daarnaast is het opvallend dat studenten blijkbaar minder moeite hebben met het vasthouden aan het spreken in de doeltaal tijdens een klassengesprek, aangezien zij hier zowel tijdens de eerste les als tijdens de laatste les op dat moment nauwelijks toe aangespoord hoefden te worden. Wanneer echter instructies worden gegeven of wanneer de docent apart met 1 student spreekt wordt hier minder aan vastgehouden. Verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat op dat moment minder de noodzaak wordt ingezien van het gebruik van de doeltaal.

Uit bovenstaande blijkt dat het van groot belang is voor beide partijen dat de stimulans en het belang van het gebruik van de doeltaal op het netvlies blijft staan, zodat dit consequent toegepast zal blijven worden.

5. Discussie

De conclusie dat de ontworpen reeks van lessen een zeer positief effect heeft op het gebruik van de doeltaal door de studenten en hiermee een oplossing biedt voor het praktijkprobleem geeft aan dat het onderzoek op een solide manier is opgebouwd en uitgevoerd. Kritische kanttekening hierbij is wel het feit dat over dit onderwerp meer literatuur te vinden is dan de bronnen die tijdens dit onderzoek gebruikt zijn. Uit deze literatuurbronnen zijn wellicht nog meer en andere inzichten te destilleren die ook toe te passen zijn binnen een soortgelijk onderzoek en/of die het onderzoek een andere wending zouden kunnen geven.

5.1 Reikwijdte en beperkingen van het onderzoek

Om de validiteit van dit onderzoek te waarborgen is triangulatie ingebouwd in de vorm van literatuurstudie, observaties bij taaldocenten en interviews van taaldocenten. Aan de hand hiervan kon het probleem vanuit verschillende invalshoeken worden bestudeerd en konden alle deelvragen worden beantwoord. Bij de lesobservaties bij collega docenten bleek het interview uiteindelijk van groot belang te zijn, aangezien de geobserveerde lessen duidelijk een momentopname zijn en dit niet altijd een goede afspiegeling is van andere lessen van de betreffende docent. De interviews hebben, in aanvulling op de lesobservaties, meer duidelijkheid gegeven over de door de docenten gebruikte communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten om het spreken in het Engels bij de studenten te stimuleren. Bij de lesobservaties is er voor gekozen om niet te tellen hoeveel uitingen in de doeltaal werden gedaan, aangezien het vergelijken van het aantal uitingen van de verschillende docenten geen waardevolle informatie zou opleveren om de betreffende deelvraag te kunnen beantwoorden. Hoewel tijdens de lesobservaties een zeer duidelijk beeld is ontstaan over het gebruik van de doeltaal als voertaal, was het achteraf gezien goed geweest om van deze lessen video opnames te maken, zodat deze nogmaals bestudeerd konden worden om eventuele uitingen die gemist zijn tijdens de observatie alsnog toe te voegen. Dit heeft de betrouwbaarheid van deze onderzoeksmethode vergroot.

Klas X is een relatief kleine groep met slechts 18 studenten. Binnen de richting Business & Retail zijn nog enkele andere eerstejaars klassen met een vergelijkbaar aantal studenten, waardoor dit een goede afspiegeling is van deze klassen. Wat niet gemeten is tijdens dit onderzoek, is of de grote van de klas verband houdt met de bereidheid om de doeltaal te spreken. De kans bestaat immers dat wanneer een klas groter is, er meer terughoudendheid zal zijn bij studenten om de doeltaal te spreken. Bovendien was het bij deze relatief kleine klas voor de docent overzichtelijk om tijdens elke les te waarborgen dat alle studenten de kans kregen om te spreken. In een grotere klas zal het aantal keren dat een student zal spreken waarschijnlijk lager liggen, waardoor elke student elke les minder spreekt in de doeltaal dan in deze kleine klas. Het invoeren van doeltaal als voertaal zal daarom in een kleine klas wellicht sneller kunnen gaan dan in een grotere klas.

5.2 Aanbevelingen voor de praktijk

Aangezien uit dit onderzoek blijkt dat het gebruik van de doeltaal bij zowel de docent als de studenten aan de hand van het ontwerp toegenomen is, zou dit ontwerp ook in andere klassen toegepast kunnen worden. Van belang hierbij is met name dat iedereen zich zeer bewust is van het nut van het gebruik van de doeltaal en dat men steeds zeer consequent blijft bij het hanteren hiervan. Aanbevolen wordt daarom dat het volledige ontwerp gehanteerd wordt en niet bijvoorbeeld alleen maar de lijst met klassentaal. Zowel de leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid als de overige instructies met betrekkingen tot het consequent blijven en de studenten blijven stimuleren om de doeltaal te spreken bleken zeer noodzakelijk. Om de doeltaal te blijven hanteren tijdens de lessen na afloop van de implementatie van het ontwerp, zal het van groot belang zijn om vast te blijven houden aan de principes van het ontwerp. De klassentaal zal gehandhaafd moeten worden, tijdens zoveel mogelijk lessen zullen leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid aangeboden blijven worden en de overige instructies en regels zullen gehandhaafd moeten worden. Indien dit niet gedaan wordt, zou de kans aanzienlijk kunnen zijn dat teruggevallen wordt op meer gebruik van het Nederlands.

Zoals is geconstateerd tijdens dit onderzoek wordt de doeltaal tijdens klassikale fasen door de docent vrij consequent toegepast, maar zit de uitdaging met name in het gebruik van de doeltaal wanneer de docent individueel met studenten spreekt. Zowel de docent als de studenten moeten zich hier bewust van zijn en proberen ook tijdens die lesfasen de doeltaal consequenter te blijven hanteren.

5.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Het effect van de interventies is tijdens dit onderzoek gemeten gedurende een periode van vijf weken. Studenten waren over het algemeen enthousiast over het gebruik van de doeltaal en vaak begonnen enkele studenten bij aanvang van de les met te zeggen: “We have to speak English now”. Zij waren zich hier dus duidelijk van bewust. De vraag rijst dan echter of dit enthousiasme ook gedurende een langere periode zal aanhouden. Daarom is het aan te bevelen een vervolgonderzoek uit te voeren gedurende een langere periode om te meten of de resultaten hetzelfde blijven of dat de studenten op den duur minder gemotiveerd raken om de doeltaal te gebruiken.

Een ander vervolgonderzoek zou gericht kunnen zijn op een grotere klas. Klas X heeft slechts 18 studenten. De vraag zou kunnen zijn of de interventies hetzelfde effect zouden hebben op klassen met een grotere studentenpopulatie. Mogelijke belemmering voor het spreken in de doeltaal door de studenten zou, eerder dan in een kleine klas, veroorzaakt kunnen worden door spreekangst. Uit onderzoek blijkt dat leerlingen die spreekangst ervaren vaak lagere scores hebben op het gebied van moderne vreemde talen dan leerlingen zonder spreekangst (MacIntyre, 1999, p. 24-45). Wanneer een vervolgonderzoek uitgevoerd zou worden in een grotere klas zou wellicht meer aandacht besteed moeten worden aan het reduceren van spreekangst om tot een vergelijkbaar resultaat te komen als dat van het onderzoek dat voor u ligt.

Bibliografie

Boer, R. de, Burg, C. van der, Haaksma, T., Hardeveld, J. van, Richters, J., Sol, V. & Visser, M. (2008). *Speakerbox.* Amersfoort: CPS Talencentrum.

Böing, A., Cats, E., Gerritsen, W., Gjaltema, S., Janssen, P., Miedema, G., …Vroemen, J. (2013). *Nu Engels 3/4*. Groningen: Uitgeverij Noordhoff.

Coole, D. de, & Valk, A. (2010). *Actief met taal: Didactische werkvormen voor het talenonderwijs.* Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Donk, C. van der & Lanen, B. van. (2012). *Praktijkonderzoek in de school.* Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Europees Referentiekader Talen (z.d.). *De niveaubeschrijvingen.* Geraadpleegd op 4 november 2016, van
http://www.erk.nl/docent/niveaubeschrijvingen/

Europees Referentiekader Talen (z.d.). *De niveaubeschrijvingen.* Geraadpleegd op 31 januari 2017, van
http://www.erk.nl/docent/erk_in_de_praktijk/taaltaak/

Haijma, A. (2013). Duiken in een taalbad; onderzoek naar het gebruik van doeltaal als voertaal. *Levende Talen Magazine*, *14*(3), 27-40.

Krashen, S. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition.* Oxford: Pergamon Press.

Kwakernaak, E. (2007). Doeltaal als voertaal, een kwaliteitskenmerk. *Levende Talen Magazine, 8*(2), 12-16.

Kwakernaak, E. (2009). Bruggen tussen receptie en productie. *Levende Talen Magazine, 10*(6), 4-8.

Kwakernaak, E. (2015). *Didactiek van het Vreemdetalenonderwijs.* Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Lightbown, P. & Spada, N. (2013). *How Languages are Learned.* Oxford: Oxford University Press.

MacIntyre, P. (1999). Language Anxiety: A review of the Research for Language Teachers. In D. Young (Red.), *Affect in Foreign Language and Second Language learning* (pp. 24-45). Boston: McGraw-Hill.

Migchelbrink, F. (2008). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn.* Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Neuner, G., Krüger, M, & Grewer, U. (1981). *Übungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht.* Berlijn: Langenscheide.

Plante, K. (2009). Doeltaal = voertaal: het belang van begrijpelijk taalaanbod in de les. *Levende Talen Magazine, 10*(3), 9-11.

Staatsen, F. (2014). *Moderne vreemde talen in de onderbouw.* Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Swain, M. (1985). Communicative competence: Some roles of comprehensible input and comprehensible output in its development. In S. M. Gass & C. G. Madden (Ed.), *Input in Second Language Acquisition* (pp. 235-253). Rowley, Massachusetts: Newbury House.

Westhoff, G. (2008). *Een 'schrijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs*. Deventer: NaB-MVT.

Young, D. (1991). Creating a low-anxiety classroom environment: what does language anxiety research suggest. *The modern language journal, 75*(4), 426-439.

Bijlage A
Reflectie

Voordat ik met het onderzoek aan de slag ging zag ik hier als een berg tegenop. De hoeveelheid tijd die hierin zou gaan zitten vond ik niet opwegen tegen het leerrendement. Gedurende de uitvoering van het onderzoek en het schrijven van respectievelijk het onderzoeksvoorstel, -plan en -verslag heb ik deze mening moeten bijstellen. Ondanks het feit dat het inderdaad vreselijk veel tijd heeft gekost zie ik nu wel degelijk het nut van het uitvoeren van een onderzoek. Het dwingt je zeer kritisch en systematisch naar een probleem te kijken en dit aan te pakken. Door het probleem van verschillende kanten te bekijken wordt je als onderzoeker kritischer, niet alleen bij het uitvoeren van het onderzoek, maar zeker ook op andere momenten en situaties die je in de dagelijkse praktijk tegenkomt.

Een aantal zaken met betrekking tot de deelvragen en daarmee de opzet van het onderzoek verschillen in het onderzoeksverslag van het onderzoeksplan. In het onderzoeksplan is uitgegaan van vier deelvragen. Tijdens de uitvoering van het onderzoek werd echter duidelijk dat sommige vragen niet exact op de juiste manier geformuleerd waren om tot de gewenste resultaten te kunnen komen. Eén vraag was te breed geformuleerd waardoor deze opgedeeld diende te worden in twee deelvragen. Daarnaast kwam ik, tijdens het uitvoeren van het onderzoek, erachter dat het bestuderen van de leergang, wat ik in eerste instantie in de bestuderende fase had gepland, pas aan bod hoefde te komen in de ontwerpfase. Tijdens de bestuderende fase was ik immers bezig met het onderzoeken aan welke eisen en factoren het ontwerp moest voldoen en pas in de ontwerpfase kon ik dus de leergang gaan bestuderen aan de hand van deze eisen. Tevens bleek dat een vraag, deelvraag zes, miste in het onderzoeksvoorstel, waardoor de resultaten van de opgenomen lessen waarin de interventies zijn geïmplementeerd niet aansloten op de deelvragen.

De woorden *voortschrijdend inzicht* hebben vaak door mijn hoofd gespeeld de afgelopen maanden terwijl ik aan dit onderzoek aan het werk was. Met enige regelmaat realiseerde ik me iets waardoor andere en/of nieuwe inzichten ontstonden en waardoor ik vaak het gevoel kreeg door dat inzicht weer een stapje verder te komen bij het eindproduct.

Aan de uitvoerende fase van dit onderzoek heb ik veel plezier beleefd. Met name toen ik merkte dat de interventies aansloegen en de studenten meer Engels gingen praten tijdens de les werd ik zelf steeds meer gemotiveerd en enthousiast. De uiteindelijke resultaten waren voor mij toch nog wel enigszins verrassend, aangezien ik niet had verwacht dat het gebruik van het Engels bij de studenten in zo’n grote mate zou toenemen. Ik blijf me echter heel goed realiseren dat dit een proces blijft en dat de studenten gestimuleerd moeten blijven om de doeltaal te spreken, aangezien de kans waarschijnlijk ook aanwezig is dat vrij snel weer teruggevallen kan worden op het Nederlands.

Bijlage B
Kijkader

Onderstaand kijkkader is gehanteerd bij het bestuderen van de tekstbronnen ter beantwoording van deelvragen 1 en 2.

1. Welke factoren zijn volgens wetenschappelijk onderzoek van belang bij het implementeren van de doeltaal als voertaal tijdens de les?
2. Welke communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten zijn te vinden in de literatuur die kunnen bijdragen aan het stimuleren van de mondelinge taalproductie in de doeltaal?

Doel	Kernbegrip	Kijkpunten
Overzicht hebben van belangrijke factoren en bestaande communicatie-/instructievormen en leeractiviteiten die bijdragen aan het stimuleren van de mondelinge taalproductie in de doeltaal	Factoren	Welke factoren zijn van belang zijn om de doeltaal effectief als voertaal te implementeren in de les.
	Communicatie-/instructievormen	Welke vormen/manieren van communicatie en instructie worden aangeraden volgens de literatuur?
	Leeractiviteiten	Welke eisen worden gesteld aan leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid volgens de literatuur?

Bijlage C
Observatieschema

Onderstaand observatieschema is gehanteerd tijdens het observeren van de lessen van collega taaldocenten.

Docent: **Klas:**

Lesfase/leeractiviteit	**Uiting Docent**	**Uiting Student**
Klassikale fasen		
Standaardinstructies		
Behandeling van lees- en luisterteksten		
Teruggeven van toetsen		
Praatje over zaken buiten lesprogramma		
Grammatica uitleg		
Verboden/waarschuwingen		
Zelfwerkzaamheidsfase		
Standaardinstructies en hulp		
Feedback, vermaningen, waarschuwingen		
Voor en na de les		
Studenten begroeten en afscheid nemen		
Praatjes met studenten		
Afspraken met studenten over het vak, gedrag		

Welke leeractiviteiten worden door de docenten ingezet om de studenten te stimuleren te spreken in de doeltaal?

_____

_____

Welke opvallende zaken zijn verder te benoemen met betrekking tot het gebruik van de doeltaal tijdens de les?

_____

_____

Bijlage D
Interview

Interviewleidraad

Het interview wordt telkens bij slechts 1 docent afgenomen na afloop van de lesobservatie en wordt schriftelijk vastgelegd.
Elke docent wordt op de hoogte gesteld van het doel van het interview en wordt vanuit ethisch oogpunt verzekerd van anonimiteit.
Na afronding van het onderzoek zullen de resultaten van het onderzoek teruggekoppeld worden aan de docent.

Doel: Het doel van dit interview is om te achterhalen of, en vervolgens, welke communicatie en -instructievormen en/of leeractiviteiten de docenten inzetten om de doeltaal als voertaal te hanteren tijdens de les.

Vragenlijst Interview

Inleidende vragen

1. Wat is jouw mening over het concept doeltaal-voertaal?

2. Is de les die zojuist geobserveerd is een goede afspiegeling van je andere lessen wat betreft het doeltaal-voertaal gebruik en waaruit blijkt dat?

Verdiepende vragen

3. Tijdens welke lesfasen gebruik jij de doeltaal?

Lesfase/leeractiviteit	
Klassikale fasen	
Standaardinstructies	
Behandeling van lees- en luisterteksten	
Teruggeven van toetsen	
Praatje over zaken buiten lesprogramma	
Grammatica uitleg	
Verboden/waarschuwingen	
Zelfwerkzaamheidsfase	
Standaardinstructies en hulp	
Feedback, vermaningen, waarschuwingen	
Voor en na de les	
Studenten begroeten en afscheid nemen	
Praatjes met studenten	
Afspraken met studenten over het vak, gedrag	

4. Welke communicatie-/instructievormen die je niet tijdens deze les hebt toegepast, gebruik je tijdens andere lessen wel om het gebruik van de doeltaal bij de studenten te stimuleren?

5. Welke leeractiviteiten die je niet tijdens deze les hebt toegepast, gebruik je tijdens andere lessen wel om het gebruik van de doeltaal bij de studenten te stimuleren?

Afsluitende vraag

6. Heb je nog aanvullende opmerkingen naar aanleiding van dit interview?

Bijlage E
Kijkkader

Onderstaand kijkkader is gehanteerd bij het bestuderen van de tekstbronnen ter beantwoording van deelvraag 4.

Doel	Kernbegrip	Kijkpunten
Het vinden van leeractiviteiten op het gebied van spreekvaardigheid die voldoen aan de van belang zijnde factoren bij het gebruik van het doeltaal-voertaal principe	Neuner	Voldoet de leeractiviteit een de fasen van Neuner?
	Niveau	Is de leeractiviteit op het juiste niveau voor deze groep studenten?
	Belevingswereld	Sluit de leeractiviteit aan bij de belevingswereld van de studenten?
	Werkvorm	Kan de leeractiviteit uitgevoerd worden in kleine groepjes?
	Inhoud	Sluit de leeractiviteit aan bij de rest van de les?

Bijlage F
Observatieschema

- Alle uitingen die klassikaal gedaan worden of individueel met de docent, worden geteld.
- Uitingen die tussen studenten onderling worden gedaan worden niet geteld,
- Onder een uiting wordt verstaan, een zin, enkel woord of chunk.
- Wanneer meerdere zinnen achter elkaar gezegd werden door dezelfde persoon, wordt elke zin geteld.

	Uiting in Engels	Uiting in Nederlands
Docent		
Damian		
Owen		
Hicham		
Christine		
Xian		
Jim		
Randy		
Tonnie		
Tarek		
Hylke		
Michael		
Robin		
Daichan		
Esra		
Raoul		
Lars		
Vincent		
Kaan		
Totaal / percentage		

Welke zaken vallen verder op in het gebruik van doeltaal-voertaal tijdens de lessen?

Bijlage G
Leeractiviteiten

Les 2.1 The weather
Students have just had a lesson regarding the weather and weather forecasts. Important chunks are in the textbook. Read these out loud together with the students.

Form pairs and give each student a copy of one or two of the weather forecasts below. Let them study it for 2 minutes together with the chunks they learned. After that let them tell their partner about the weather forecast.

After they finish let them describe to each other what weather type they prefer and why.

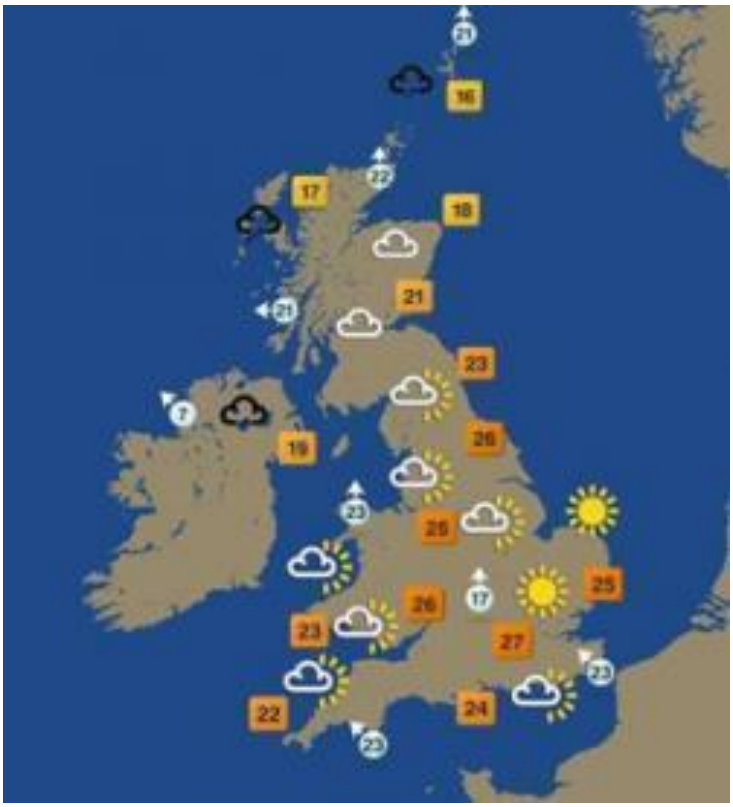

Forecast 24 Hour Forecast | AQHI

Tue	Wed	Thu	Fri	Sat	Sun	Mon
22 Apr	23 Apr	24 Apr	25 Apr	26 Apr	27 Apr	28 Apr
			60%	40%		
8°C	10°C	11°C	14°C	13°C	9°C	11°C
2°C	-1°C	6°C	7°C	1°C	0°C	

Issued: 11:00 AM EDT Tuesday 22 April 2014

Today

A few showers ending early this afternoon then mainly cloudy. Wind northwest 30 km/h gusting to 50. High 8. UV index 5 or moderate.

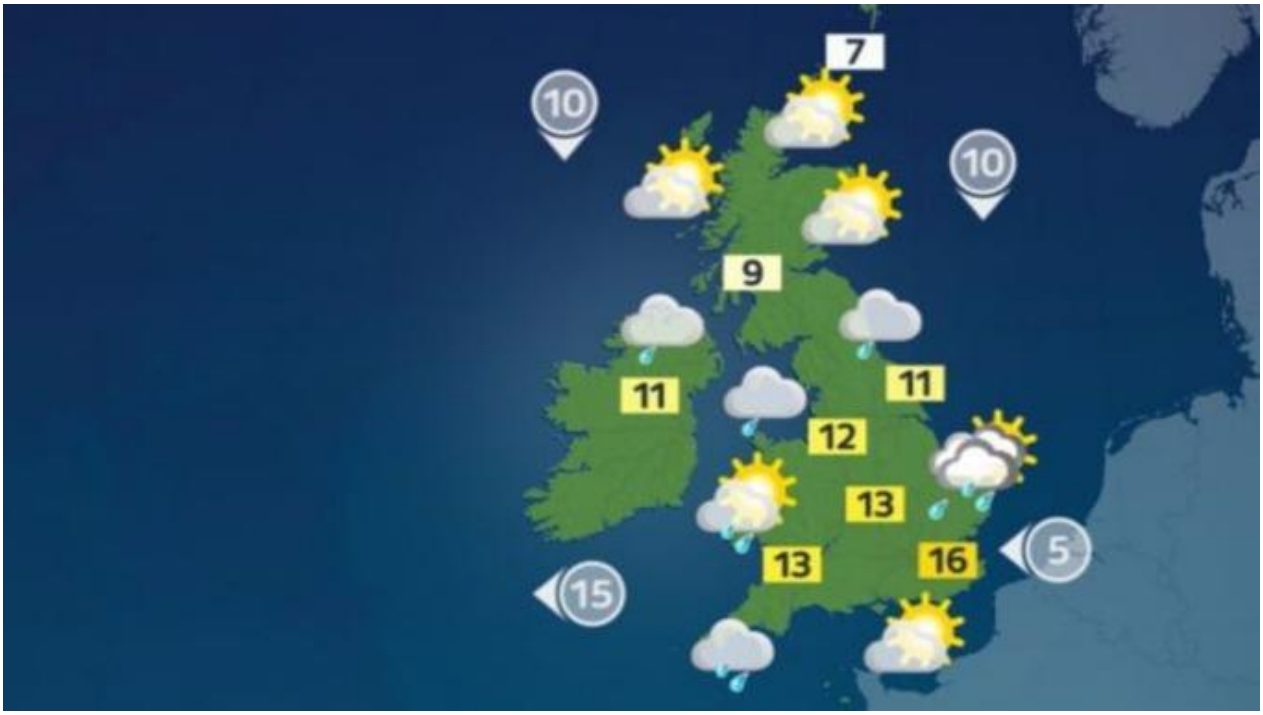

Les 2.2 Negotiate meaning and rephrasing (Betekenisonderhandelings- en herformuleringsoefeningen)
Explain to the students that when they don't understand you (the teacher) or other students that they can ask questions in order to ask for the meaning of what was said. Put examples of questions they can ask on the board.

- What do you mean?
- Can you explain it in other words?
- I don't understand.
- Do you mean…
- You just said… What does that mean?

Then tell them a short story. The subject can be anything, your weekend, something the students find interesting, something that was on the news, sports, family etc. Before you start, tell them: "If you don't understand what I say, please do ask me to repeat it or to explain it in other words. You know how to ask me!"
After you finish you let the students get together in pairs and let them tell a story to their partner. During the story the partner can ask questions again. This way they will practise to negotiate about meaning, but also to rephrase when they are not understood.

Les 3.1 The news / signal words
The subject of this lesson is 'the news' and another thing that is discussed during this lesson are signal words. During the last 15 minutes of this lesson students will get together in pairs and the teacher will put the list with signal words that you discussed earlier this lesson on the board. Explain to the students that each of them is going to search the internet for a video of a news item from this past week. While listening they have to make notes in order to tell their partner about the news. They have to use signal words while telling about the item. Give a few examples (put them on the board):

- Donald Trump says he always tells the truth, <u>however</u> research shows that much what he says is a lie.
- In this news item they <u>first</u> talk about…, <u>secondly</u> they talk about…, <u>finally</u> they talk about…
- Many refugees live in bad conditions, <u>for example</u>…

Point out that last lesson they learned which questions they can ask if they don't understand what is said. They can use these questions again today.

- What do you mean?
- Can you explain it in other words?
- I don't understand.
- Do you mean…
- You just said… What does that mean?

Les 3.2 Rephrasing and describing (herformulerings- en omschrijvingsoefeningen)
Students have already practised rephrasing in lesson 2.2 when they had to ask each other questions when they didn't understand something, after which the other person was forced to rephrase what he said.

Explain to the students that sometimes they will not know the correct English word for something. When that happens, they should know they can describe what they mean. Let them practise by describing: garde, nietmachine, sleutel, boormachine, lift, step.

To practise describing, negotiating meaning and rephrasing students are going to get together in pairs and do a game in which they are going to tell their partner about a celebrity. They cannot say the name of the celebrity and there are 4 forbidden words which they are not allowed to say. The partner can ask questions to guess who the celebrity is. Hand out the pages with the game and tell the students to make sure their partner cannot see what is on their paper.

With this exercise students will learn how to describe something, but they will also have to rephrase again when their partner doesn't understand them.

A

SPEAKING EXERCISE

You are going to describe the following persons to your partner. Below each person are 4 words, which you CANNOT use: FORBIDDEN WORDS!!!!

PERSON 1: **Queen Maxima** Don't use: • Queen • Willem Alexander • Argentina • Fashion	PERSON 5: **One Direction** Don't use: • Boy band • Zayn Malik • The X-factor • "Best song ever"
PERSON 2: **Lionel Messi** Don't use: • Football player • Argentina • FC Barcelona • Golden Ball	PERSON 6: **Barack Obama** Don't use: • President • USA • Washington • Michelle
PERSON 3: **Armin van Buren** Don't use: • DJ • Dutch • "This is what it feels like" • Remix	PERSON 7: **Ilse de Lange** Don't use: • Singer • Country music • Common Linnets • The Voice
PERSON 4: **James Bond** Don't use: • 007 • Daniel Craig • Spectre • Q	PERSON 8: **Taylor Swift** Don't use: • Singer • USA • "Bad blood" • Calvin Harris

B

SPEAKING EXERCISE

You are going to describe the following persons to your partner. Below each person are 4 words, which you CANNOT use: FORBIDDEN WORDS!!!!

PERSON 9: **Daniel Radcliffe** Don't use: • Harry Potter • Book • Hermione • Wizard	person 13: **Kim Kardashian** Don't use: • Keeping up with the Kardashians • Kanye West • Selfie • Very rich
PERSON 10: **Justin Bieber** Don't use: • Selena Gomez • Teen Idol • "Baby" • Canadian	PERSON 14: **Ariana Grande** Don't use: • "Problem" • Jessie J • Victorious • Vegan
PERSON 11: **Katy Perry** Don't use: • Singer • "I kissed a girl" • World tour • "Roar"	PERSON 15: **Sven Kramer** Don't use: • Speed skater • Olympics • Russia, Sochi • Naomi van As
PERSON 12: **Prince William** Don't use: • Princess Diana • Kate Middleton • England • Queen	PERSON 16: **Yolanthe Sneijder - Cabeau** Don't use: • Wesley Sneijder • Turkey • Xess Xava • Presenter

4.1 Conversations

This lesson is started with a speaking exercise in order to get students speaking English right from the beginning of the lesson. That is why it is important to make sure that the exercise is not too difficult and the students don't need specific language input, but only have to use the language skills they already possess.

Divide the class into groups of four students and put a stack of cards with subjects face down in the middle of the table. One of the students will take the first card turn it around and will tell something about the subject. After that the next person will tell something about the same subject and so on until every student said something. If one of them wants to say something else about the subject, they can. If someone wants to ask a question about what somebody said, they can.

Put this example on the board:
Subject: Coffee
Student 1: I like coffee very much!
Student 2: My mother drinks a lot of coffee every day.
Student 3: I don't like coffee, but I do drink much tea.
Student 4: We have a very nice coffee machine that can make cappuccino.

Yesterday	Tomorrow
Vacation	Family
Sports	Food
Music	Weather
Clothes	Work

Les 4.2 Making plans
This lesson was about making plans. Students listened to people talking about what they are going to do and what they have planned. And they did some exercises with this. Now they are going to talk about their own plans.
Let the students get together in pairs and pass out the calendar of the month April. Let students fill in the calendar with the plans they have for this month. After they finish they are going to tell their partner about the plan they have. Put an example on the board:

- On Saturday April 1st I'm going out with friends to a club in Arnhem.
- On Sunday April 2nd I'm going to sleep in and in the afternoon I will visit my grandmother.
- From Monday the 3rd until Wednesday the 5th I have to go to school and on the 6th and 7th I'm doing my traineeship at Blokker.
- Etc.

APRIL 2017

SUNDAY	MONDAY	TUESDAY	WEDNESDAY	THURSDAY	FRIDAY	SATURDAY
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Download Free Printable April 2017 Calendar from **www.calendars24.com**

Les 5.1 Product ad award
This lesson was about commercials and infomercials (commercials in which a lot of information is given about a product). Students watched a few commercials and infomercials in which products are described and did some exercises in the book about them.
Make groups of three students. Tell them they are going to search for an infomercial in the internet. They specifically need to search for one in which a lot of information is given about the product. They need to watch and listen to the infomercial and make notes about the specifics of the product. After they finish they will show a small part of the infomercial to another group and will tell the other group about the product. After both groups are finished they have to decide which product is the best and why.

If the students are comfortable enough to speak English when the whole class is listening you can have the groups show and tell about the product to the whole class and let everybody together decide which product is the best.

Put information they can use to search on the board:

- Search you tube for:
  - Commercial
  - Infomercial
- Make notes about specifics of the product.
- Tell another group as much information as possible about the product.
- With the other group decide which product is the best and why!

Les 5.2 Who am I?
This lesson is started by a speaking exercise in order to get students speaking English right from the beginning of the lesson. That is why it is important to make sure that the exercise is not too difficult and the students don't need specific language input, but only have to use the language skills they already possess.

Before the lesson the teacher writes names on post-it notes. Examples: Donald Trump, Premier Rutte, Mega Mindy, Justin Bieber, Queen Maxima, Umberto Tan, Wendy van Dijk, Lionel Messi, Snow white, Adele, Donald Duck, Beyoncé, Mega Toby, Hillary Clinton, Sven Kramer, Leonardo di Caprio.

Put students in groups of 4 and tell them they will each get a post-it note on their forehead which they will not be able to see. By asking questions they will have to guess who they are. Other students can help by describing the person.

Put example questions on the board:

- Do I have brown hair? – Yes, you do.
- What is my profession? – You are an actor.
- Am I a man? – No, you are not.
- Am I a singer? – Yes, you are.
- What sports do I play? – You are a football player.

Bijlage H
Bewijs van kennisdeling

regionaal opleidingen centrum

rijnijssel

Kitty Diebels-Hock, docent Engels bij Rijn IJssel cluster Economie en Uiterlijke Verzorging, bevindt zich momenteel in de afrondende fase van haar afstudeeronderzoek naar het gebruik van 'Doeltaal als Voertaal' in de lessen Engels met als doel om de studenten meer Engels te laten spreken in de les. Kitty heeft haar vakcollega's betrokken bij de uitvoering van haar onderzoek door onder andere interviews af te nemen, het bezoeken van lessen Engels bij diverse collega's en het geven van een update van haar bevindingen tijdens het maandelijkse vakgroepoverleg op het cluster. De vakgroep zal aan de hand van de definitieve uitkomsten van het ontwerponderzoek bekijken welke aspecten meegenomen worden in de lessen Engels van de diverse collega's. We wensen Kitty heel veel succes met de laatste fase van haar onderzoek en kijken met veel enthousiasme uit naar haar definitieve conclusies.

Jennifer Swint MEd
Voorzitter Engels

Bijlage I
Feedforwardformulieren

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Faculteit Educatie
Instituut voor Leraar en School

Beoordeling onderzoek eindfase 2016-2017 VT-DT

BIJLAGE 8A FEEDFORWARDFORMULIER ONDERZOEKSVOORSTEL

Naam student: Kitty Hock
E-mailadres student: kittyhock@hotmail.com
Studierichting (vak + vt/dt): Lerarenopleiding Engels 2e graad deeltijd
Studentnummer: 559264

Naam school: ROC Rijnijssel
Naam en e-mailadres begeleider school: Babette Arends, b.arends@rijnijssel.nl
Naam en e-mailadres begeleider ILS HAN: Heidi van den Tillaar, heidi.vandentillaar@han.nl
Naam studieloopbaanbegeleider: Daniel Gibb, d.gibb@han.nl

(Werk)Titel onderzoek: Effectief implementeren van doeltaal als voertaal in de les

Datum: 11 november 2016
Gelegenheid: kans 1

	Voldoende	Feedforward
Bronvermeldingen	De wijze waarop verwezen wordt naar bronnen is volgens APA-richtlijnen.	Voldoende
Taaleisen	Het onderzoeksvoorstel bevat een duidelijke rode draad en gemiddeld genomen niet meer dan één spel- of taalfout per pagina.	Voldoende (een enkele typo)
Ethiek	De student houdt zich aan de gedragscode/ eisen vanuit de wet op persoonsgegevens.	Niet beschreven; a.u.b. toevoegen
Betrokkenheid belanghebbenden	Over de opzet van het onderzoek is de student een open dialoog aangegaan met betrokkenen.	Voldoende

Probleemverkenning	Voldoende	Feedforward
Aanleiding, context en probleem	De aanleiding en context geven duidelijk aan vanuit welke handelingsverlegenheid / praktijkprobleem en context het onderzoek tot stand zal komen. Het probleem en doel van het onderzoek wordt helder beschreven.	Voldoende
Oriëntatie op bronnen en verheldering begrippen	Er zijn relevante en actuele bronnen gevonden om mogelijke oorzaken van en oplossingsrichtingen voor het probleem vanuit verschillende perspectieven te verkennen; zowel vanuit de literatuur als vanuit de onderzoekscontext (praktijksituatie). Met behulp van literatuur zijn de begrippen die gebruikt worden in de voorlopige vraagstelling beschreven.	-Voldoende -Kernbegrippen expliciteren (zie Praktijkonderzoek in de School, Cyrilla van der Donk en Bas van Lanen, via Register)
Voorlopige onderzoeksvraag	De voorlopige onderzoeksvraag wordt onderbouwd door de probleemverkenning en doelstelling van het onderzoek. In een hoofdvraag en eventuele deelvragen wordt duidelijk naar welke informatie of inzichten wordt gezocht. Deze vragen zijn via onderzoek te beantwoorden. Eventuele deelvragen leveren noodzakelijke gegevens op voor het beantwoorden van de hoofdvraag.	Voldoende voor voorstel

Advies: ✓ Positief: de uitwerking van de probleemverkenning, de doelstelling(en) en mogelijke onderzoeksvragen geven richting voor het uitwerken van het onderzoeksplan (zie feedforward). ✓ **Negatief (zie feedforward).**	
Toelichting Een goede eerste beschrijving. Maar een paar puntjes die nog wat uitwerking nodig hebben (Ethiek en Begrippen). Ziet er goed uit. Zie gedetailleerde feedback in je Voorstel document.	Datum en paraaf begeleider/examinator 11 november 2016 H Illaar

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Faculteit Educatie
Instituut voor Leraar en School

Beoordeling onderzoek eindfase 2016-2017 VT-DT

BIJLAGE 8A FEEDFORWARDFORMULIER ONDERZOEKSVOORSTEL

Naam student: Kitty Hock
E-mailadres student: kittyhock@hotmail.com
Studierichting (vak + vt/dt): Lerarenopleiding Engels 2e graad deeltijd
Studentnummer: 559264

Naam school: ROC Rijnijssel
Naam en e-mailadres begeleider school: Babette Arends, b.arends@rijnijssel.nl
Naam en e-mailadres begeleider ILS HAN: Heidi van den Tillaar, heidi.vandentillaar@han.nl
Naam studieloopbaanbegeleider: Daniel Gibb, d.gibb@han.nl

(Werk)Titel onderzoek: Effectief implementeren van doeltaal als voertaal in de les

Datum: 28 november 2016
Gelegenheid: K2

	Voldoende	Feedforward
Bronvermeldingen	De wijze waarop verwezen wordt naar bronnen is volgens APA-richtlijnen.	Voldoende
Taaleisen	Het onderzoeksvoorstel bevat een duidelijke rode draad en gemiddeld genomen niet meer dan één spel- of taalfout per pagina.	Voldoende (een enkele typo)
Ethiek	De student houdt zich aan de gedragscode/ eisen vanuit de wet op persoonsgegevens.	Voldoende
Betrokkenheid belanghebbenden	Over de opzet van het onderzoek is de student een open dialoog aangegaan met betrokkenen.	Voor voorstel voldoende

Probleemverkenning	Voldoende	Feedforward
Aanleiding, context en probleem	De aanleiding en context geven duidelijk aan vanuit welke handelingsverlegenheid / praktijkprobleem en context het onderzoek tot stand zal komen. Het probleem en doel van het onderzoek wordt helder beschreven.	Voldoende
Oriëntatie op bronnen en verheldering begrippen	Er zijn relevante en actuele bronnen gevonden om mogelijke oorzaken van en oplossingsrichtingen voor het probleem vanuit verschillende perspectieven te verkennen; zowel vanuit de literatuur als vanuit de onderzoekscontext (praktijksituatie). Met behulp van literatuur zijn de begrippen die gebruikt worden in de voorlopige vraagstelling beschreven.	Voor voorstel voldoende
Voorlopige onderzoeksvraag	De voorlopige onderzoeksvraag wordt onderbouwd door de probleemverkenning en doelstelling van het onderzoek. In een hoofdvraag en eventuele deelvragen wordt duidelijk naar welke informatie of inzichten wordt gezocht. Deze vragen zijn via onderzoek te beantwoorden. Eventuele deelvragen leveren noodzakelijke gegevens op voor het beantwoorden van de hoofdvraag.	Voldoende voor voorstel Hoofdvraag: kan misschien in formulering nog duidelijker Deelvragen: moeten nogmaals onder de loep genomen worden, maar kan voor het plan verbeterd worden: -draagt de vraag bij aan beantwoording hoofdvraag > zo niet > schrappen -hangen de deelvragen logisch samen? -kunnen de deelvragen middels onderzoek beantwoord worden?

Advies:	
✓ **Positief:** de uitwerking van de probleemverkenning, de doelstelling(en) en mogelijke onderzoeksvragen geven richting voor het uitwerken van het onderzoeksplan (zie feedforward). ▪ Negatief (zie feedforward).	
Toelichting Feedback versie 1 is goed verwerkt. Deelvragen moeten nogmaals onder de loep genomen worden. Genoeg kwaliteit voor verdere uitwerking tot een onderzoeksplan. Meer feedback in je Voorstel document.	Datum en paraaf begeleider/examinator 15 december 2016 Hillaar

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Faculteit Educatie
Instituut voor Leraar en School

Beoordeling onderzoek eindfase 2016-2017 VT-DT

BIJLAGE 8B FEEDFORWARDFORMULIER ONDERZOEKSPLAN

Naam student: Kitty Hock
E-mailadres student: kittyhock@hotmail.com
Studierichting (vak + vt/dt): ILS-En-DT
Studentnummer: 559264

Naam school: ROC Rijnijssel, Business & Retail
Naam en e-mailadres begeleider school: Babette Arends, b.arends@rijnijssel.nl
Naam en e-mailadres begeleider ILS HAN: Heidi van den Tillaar, heidi.vandentillaar@han.nl
Naam studieloopbaanbegeleider: Daniel Gibb, d.gibb@han.nl

Naam en e-mailadres 1e examinator: Maarten van Gageldonk, maarten.vangageldonk@han.nl
Naam en e-mailadres 2e examinator: Heidi van den Tillaar, heidi.vandentillaar@han.nl

(Werk)Titel onderzoek: Effect van het implementeren van doeltaal als voertaal in de les
Datum: 8 januari 2017
Gelegenheid: K1

Ontvankelijkheidseis:

De omvang van het onderzoeksplan voldoet aan de eisen (6-12 A4)	In orde

Criterium	omschrijving	Voldaan/niet voldaan	Feedforward
Bronvermeldingen	De wijze waarop verwezen wordt naar bronnen is volgens APA-richtlijnen.	voldaan	Op enkel dingetje na. Geen datum op je onderzoek? Verder inderdaad kleine dingetjes (missende spaties e.d.)
Taaleisen	Het onderzoeksplan bevat gemiddeld genomen niet meer dan één spel- of taalfout per pagina. Daarnaast bevat het plan een duidelijke rode draad en is het logisch opgebouwd. Alinea's zijn verbonden tot een coherent geheel. Relaties tussen tekstdelen (alinea's, paragrafen, hoofdstukken) worden gelegd. Verbindings- en verwijswoorden worden juist gebruikt. Het plan is afgestemd op het doel (i.e. de lezer ervan overtuigen dat het onderzoek relevant, onderzoekbaar en uitvoerbaar is).	voldaan	
Ethiek en onafhankelijkheid	De student houdt zich aan de gedragscode/ eisen vanuit de wet op persoonsgegevens. De student laat overwegingen van ethiek en onafhankelijkheid meewegen bij alle stappen van het onderzoek	voldaan	OK, helder besproken in de tekst: maak hier in je verslag een los kopje voor.

Betrokkenheid belanghebbenden	Over de opzet van het onderzoek is de student een open dialoog aangegaan met betrokkenen.	?	Het is onvoldoende duidelijk hoe de belanghebbenden bij het onderzoek zijn/worden betrokken en wat hun rol precies is, m.n. collega's. Wel redelijk helder besproken, maar mag in je verslag tzt nog duidelijker.
Planning	Er is een uitgewerkte en realistische planning van het onderzoek per week opgenomen.	voldaan	Duidelijke planning, maar zal wellicht wat aangepast moeten worden, omdat het begin te krap gepland is.

1.Probleemverkenning	Voldoende	Goed	Feedforward
1.1 Aanleiding, context en probleem	De aanleiding en context geven duidelijk aan vanuit welke handelingsverlegenheid / praktijkprobleem en context het onderzoek tot stand is gekomen. Het probleem wordt helder beschreven	Vorige + De beschrijving is kernachtig geschreven.	Voldoende. Hier en daar kan de tekst iets duidelijker. Zie daarvoor de aanwijzingen in je Plan document. Een stuk uit je aanleiding en context hoort eigenlijk bij de beschrijving van je onderzoekgroepen thuis. Geef hier alleen de schoolcontext, niet een beschrijving van de groep. Je praktijkprobleem bespreek je zeer helder en uitgebreid en met goed gebruik van de literatuur.
1.2 Theoretisch kader: begrippen	Met behulp van literatuur zijn de begrippen die gebruikt worden duidelijk beschreven en/of gedefinieerd.	Vorige + Diverse interpretaties van begrippen in de literatuur worden tegen elkaar afgewogen om tot een werkdefinitie te komen.	Gedeeltelijk voldoende: Het theoretisch kader is duidelijk en navolgbaar, maar de kernbegrippen mogen iets explicieter benoemd & gedefinieerd worden.
1.3 Theoretisch kader: bespreking van perspectieven	De probleemverkenning is een samenhangend logisch betoog. Er zijn relevante en actuele bronnen gebruikt om het probleem te verkennen. Mogelijke oorzaken van en oplossingsrichtingen voor het probleem worden vanuit verschillende perspectieven verkend: zowel vanuit de literatuur als vanuit de onderzoekscontext (praktijksituatie). De student maakt op basis van theorie en praktijk een onderbouwde keuze voor één van de perspectieven of een combinatie daarvan, die leidt tot de onderzoeksvragen. Er wordt minimaal één op HBO- of wetenschappelijk onderzoek gebaseerde publicatie gebruikt.	Vorige + De gebruikte bronnen zijn ook internationaal georiënteerd en geven inzicht in en overzicht over de diverse (toonaangevende) opvattingen ten aanzien van het probleem en mogelijke oplossingen. Theoretische- en praktijkopvattingen worden vanuit een kritische distantie besproken. Het betoog is beknopt en precies. Er worden minimaal twee of meer op HBO- of wetenschappelijk onderzoek gebaseerde publicaties gebruikt.	Voldoende Een sterk kader, waarin we misschien nog net iets meer jouw stem mogen horen, maar verder helder gestructureerd en met een goed inleiding en conclusie.
1.4 Onderzoeksvraag	De onderzoeksvraag wordt onderbouwd door de probleemverkenning en doelstelling. In de hoofdvraag en eventuele deelvragen is duidelijk naar welke informatie of inzichten wordt gezocht. Deze vragen zijn via onderzoek te beantwoorden. Eventuele deelvragen leveren noodzakelijke gegevens op voor het beantwoorden van de hoofdvraag. De deelvragen hangen onderling samen.	Vorige + De formulering van de hoofd- en deelvragen is specifiek en eenduidig. Duidelijk is hoe de vragen in samenspraak met belanghebbenden (bijv. opdrachtgever) tot stand zijn gekomen.	Goede deelvragen, maar passen niet helemaal bij hoe de hoofdvraag nu is geformuleerd. Advies: herformuleer je hoofdvraag zodat die past in een ontwerponderzoek. Mee eens: ik zie nu een goed onderzoek, maar je vraag gaat twee kanten op: maak er een echt ontwerpvraag van. De deelvragen moeten hier dan ook weer op aan sluiten. Denk ook even na over hoe ver je in de ontwerpcyclus wil gaan.

2.Uitvoering van het onderzoek	Voldoende	Goed	Feedforward
2.1 De onderzoeksgroep	De (selectie van) onderzoeksgroep(en) is beschreven en onderbouwd. Daarbij is aandacht voor de kenmerken van de onderzoeksgroep(en) in relatie tot de onderzoeksvraag en/of het onderzoeksdoel.	Vorige + De (selectie van) de onderzoeksgroep(en) is verantwoord vanuit criteria zoals representativiteit en betrouwbaarheid.	De onderzoeksgroep wordt wel genoemd, maar onvoldoende beschreven. Dit stukje mist hier eigenlijk nog. Je hebt de groep wel in de aanleiding en context beschreven, maar die moet echt hier nog even besproken worden. Zijn je collega's ook een groep? Volgens mij wel en dan moeten ze dus ook beschreven worden!
2.2 Onderzoeksmethode	De te volgen onderzoeksmethode(n) is navolgbaar beschreven en passend om de onderzoeksvraag te beantwoorden. De gemaakte keuzes in en voor de methode(n) zijn onderbouwd.	Vorige + Er is daarbij aandacht voor de beperkingen van de gekozen werkwijze.	Onderzoeksmethoden zijn grotendeels duidelijk beschreven, maar niet helemaal compleet voor alle onderzoeksactiviteiten (deelvragen). Mee eens: je moet hier nog even goed naar kijken, nadat je je deelvragen bijgesteld hebt.
2.3 Instrumenten	De in te zetten instrumenten zijn duidelijk beschreven. De student onderbouwt hoe hij een bewuste keuze heeft gemaakt uit meerdere instrumenten. De samenhang tussen de onderzoeksinstrumenten is duidelijk.	Vorige + Validiteit en betrouwbaarheid van instrument(en) ten aanzien van de onderzoeksvraag zijn overtuigend en kritisch belicht.	De instrumenten zijn niet of onvoldoende beschreven en verantwoord. Dit is nu niet echt een los stuk, dus daar moet je echt nog aan werken. Beschrijf je instrumenten in detail, alsmede de keuzes en overwegingen die je gemaakt hebt bij het ontwerpen van die instrumenten.
2.4 (Beoogde) dataverzameling	De wijze waarop en de mate waarin de dataverzameling gaat plaats vinden wordt navolgbaar beschreven evenals mogelijke knelpunten in de uitvoering. Uit de beschrijving van de werkwijze van dataverzameling wordt duidelijk dat de student de gegevens systematisch en doelgericht gaat verzamelen.	Vorige + Overwegingen m.b.t. validiteit en betrouwbaarheid van de opzet worden expliciet besproken.	Nog onvoldoende beschreven.
2.5 (beoogde) analyse van verzamelde gegevens	De opzet voor data-analyse is navolgbaar beschreven en verantwoord. Uit de beschrijving van de (werkwijze van) analyse wordt duidelijk dat de student de gegevens systematisch gaat analyseren.	Vorige + Overwegingen m.b.t. validiteit en betrouwbaarheid van de (wijze van) analyse worden expliciet besproken.	Nog onvoldoende beschreven.

Advies:

- ☐ Positief: in het onderzoeksplan is de onderzoeksopzet, in het licht van de (waar nodig aangescherpte) probleemverkenning, de doelstelling(en) en de onderzoeksvraag, voldoende uitgewerkt om het onderzoek verder uit te voeren (zie feedforward).
- ✓ **Negatief** (zie feedforward).

Toelichting	Datum en paraaf Examinator 1
Je plan is doorgaans prettig geschreven en goed te lezen. Het is een realistisch plan, maar vertoont nog enkele hiaten. Zie ook de gedetailleerde feedback in het Plan document.	24-01-2017 Maarten v. Gaalderink Datum en paraaf Examinator 2 16jan17 H. van den Tillaar

	Hillaar

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Faculteit Educatie
Instituut voor Leraar en School

Beoordeling onderzoek eindfase 2016-2017 VT-DT

BIJLAGE 8B FEEDFORWARDFORMULIER ONDERZOEKSPLAN

Naam student: Kitty Hock
E-mailadres student: kittyhock@hotmail.com
Studierichting (vak + vt/dt): ILS-En-DT
Studentnummer: 559264

Naam school: ROC Rijnijssel, Business & Retail
Naam en e-mailadres begeleider school: Babette Arends, b.arends@rijnijssel.nl
Naam en e-mailadres begeleider ILS HAN: Heidi van den Tillaar, heidi.vandentillaar@han.nl
Naam studieloopbaanbegeleider: Daniel Gibb, d.gibb@han.nl

Naam en e-mailadres 1e examinator: Maarten van Gageldonk, maarten.vangageldonk@han.nl
Naam en e-mailadres 2e examinator: Heidi van den Tillaar, heidi.vandentillaar@han.nl

(Werk)Titel onderzoek: Effect van het implementeren van doeltaal als voertaal in de les
Datum: 5 februari 2017
Gelegenheid: K2

Ontvankelijkheidseis:

De omvang van het onderzoeksplan voldoet aan de eisen (6-12 A4)	In orde

Criterium	omschrijving	Voldaan/niet voldaan	Feedforward
Bronvermeldingen	De wijze waarop verwezen wordt naar bronnen is volgens APA-richtlijnen.	voldaan	Je mist soms wel kleine dingetjes, bv. een jaar bij een bron. Let daar goed op voor het verslag.
Taaleisen	Het onderzoeksplan bevat gemiddeld genomen niet meer dan één spel- of taalfout per pagina. Daarnaast bevat het plan een duidelijke rode draad en is het logisch opgebouwd. Alinea's zijn verbonden tot een coherent geheel. Relaties tussen tekstdelen (alinea's, paragrafen, hoofdstukken) worden gelegd. Verbindings- en verwijswoorden worden juist gebruikt. Het plan is afgestemd op het doel (i.e. de lezer ervan overtuigen dat het onderzoek relevant, onderzoekbaar en uitvoerbaar is).	voldaan	
Ethiek en onafhankelijkheid	De student houdt zich aan de gedragscode/ eisen vanuit de wet op persoonsgegevens. De student laat overwegingen van ethiek en onafhankelijkheid meewegen bij alle stappen van het onderzoek	voldaan	Overweeg om op een andere plek te zetten. Zet idd neer bij je onderzoeksgroep bv.
Betrokkenheid belanghebbenden	Over de opzet van het onderzoek is de student een open dialoog aangegaan met betrokkenen.	voldaan	
Planning	Er is een uitgewerkte en realistische planning van het onderzoek per week opgenomen.	voldaan	

1.Probleemverkenning	Voldoende	Goed	Feedforward
1.1 Aanleiding, context en probleem	De aanleiding en context geven duidelijk aan vanuit welke handelingsverlegenheid / praktijkprobleem en context het onderzoek tot stand is gekomen. Het probleem wordt helder beschreven	Vorige + De beschrijving is kernachtig geschreven.	Goed Goed dat je ook aangeeft waarom je voor ontwerponderzoek kiest
1.2 Theoretisch kader: begrippen	Met behulp van literatuur zijn de begrippen die gebruikt worden duidelijk beschreven en/of gedefinieerd.	Vorige + Diverse interpretaties van begrippen in de literatuur worden tegen elkaar afgewogen om tot een werkdefinitie te komen.	Voldoende
1.3 Theoretisch kader: bespreking van perspectieven	De probleemverkenning is een samenhangend logisch betoog. Er zijn relevante en actuele bronnen gebruikt om het probleem te verkennen. Mogelijke oorzaken van en oplossingsrichtingen voor het probleem worden vanuit verschillende perspectieven verkend: zowel vanuit de literatuur als vanuit de onderzoekscontext (praktijksituatie). De student maakt op basis van theorie en praktijk een onderbouwde keuze voor één van de perspectieven of een combinatie daarvan, die leidt tot de onderzoeksvragen. Er wordt minimaal één op HBO- of wetenschappelijk onderzoek gebaseerde publicatie gebruikt.	Vorige + De gebruikte bronnen zijn ook internationaal georiënteerd en geven inzicht in en overzicht over de diverse (toonaangevende) opvattingen ten aanzien van het probleem en mogelijke oplossingen. Theoretische- en praktijkopvattingen worden vanuit een kritische distantie besproken. Het betoog is beknopt en precies. Er worden minimaal twee of meer op HBO- of wetenschappelijk onderzoek gebaseerde publicaties gebruikt.	Voldoende Je legt mooie verbanden tussen begrippen en laat goed zien hoe het een op het ander voortbouwt.

1.4 Onderzoeksvraag	De onderzoeksvraag wordt onderbouwd door de probleemverkenning en doelstelling. In de hoofdvraag en eventuele deelvragen is duidelijk naar welke informatie of inzichten wordt gezocht. Deze vragen zijn via onderzoek te beantwoorden. Eventuele deelvragen leveren noodzakelijke gegevens op voor het beantwoorden van de hoofdvraag. De deelvragen hangen onderling samen.	Vorige + De formulering van de hoofd- en deelvragen is specifiek en eenduidig. Duidelijk is hoe de vragen in samenspraak met belanghebbenden (bijv. opdrachtgever) tot stand zijn gekomen.	Goed Ik zou als enige nog aangeven hoe lang je lessenserie gaat zijn in je hoofdvraag.

2.Uitvoering van het onderzoek	Voldoende	Goed	Feedforward
2.1 De onderzoeksgroep	De (selectie van) onderzoeksgroep(en) is beschreven en onderbouwd. Daarbij is aandacht voor de kenmerken van de onderzoeksgroep(en) in relatie tot de onderzoeksvraag en/of het onderzoeksdoel.	Vorige + De (selectie van) de onderzoeksgroep(en) is verantwoord vanuit criteria zoals representativiteit en betrouwbaarheid.	Goed Was al OK in v1
2.2 Onderzoeksmethode	De te volgen onderzoeksmethode(n) is navolgbaar beschreven en passend om de onderzoeksvraag te beantwoorden. De gemaakte keuzes in en voor de methode(n) zijn onderbouwd.	Vorige + Er is daarbij aandacht voor de beperkingen van de gekozen werkwijze.	Voldoende Dit beschrijf je zeer helder en volledig.
2.3 Instrumenten	De in te zetten instrumenten zijn duidelijk beschreven. De student onderbouwt hoe hij een bewuste keuze heeft gemaakt uit meerdere instrumenten. De samenhang tussen de onderzoeksinstrumenten is duidelijk.	Vorige + Validiteit en betrouwbaarheid van instrument(en) ten aanzien van de onderzoeksvraag zijn overtuigend en kritisch belicht.	Voldoende Idem hier, hoewel je niet altijd helder methode en instrumenten scheidt.

2.4 (Beoogde) dataverzameling	De wijze waarop en de mate waarin de dataverzameling gaat plaats vinden wordt navolgbaar beschreven evenals mogelijke knelpunten in de uitvoering. Uit de beschrijving van de werkwijze van dataverzameling wordt duidelijk dat de student de gegevens systematisch en doelgericht gaat verzamelen.	Vorige + Overwegingen m.b.t. validiteit en betrouwbaarheid van de opzet worden expliciet besproken.	Voldoende OK
2.5 (beoogde) analyse van verzamelde gegevens	De opzet voor data-analyse is navolgbaar beschreven en verantwoord. Uit de beschrijving van de (werkwijze van) analyse wordt duidelijk dat de student de gegevens systematisch gaat analyseren.	Vorige + Overwegingen m.b.t. validiteit en betrouwbaarheid van de (wijze van) analyse worden expliciet besproken.	Voldoende OK, voor dit stadium

Advies:

- ✓ **Positief**: in het onderzoeksplan is de onderzoeksopzet, in het licht van de (waar nodig aangescherpte) probleemverkenning, de doelstelling(en) en de onderzoeksvraag, voldoende uitgewerkt om het onderzoek verder uit te voeren (zie feedforward).
- ☐ Negatief (zie feedforward).

Toelichting Een gedegen plan! Complimenten. Idem hier, tijd om uit te voeren!	Datum en paraaf Examinator 1 24-02-2017 Datum en paraaf Examinator 2 24feb17 H. van den Tillaar